LAPKRITIS - NOVEMBER

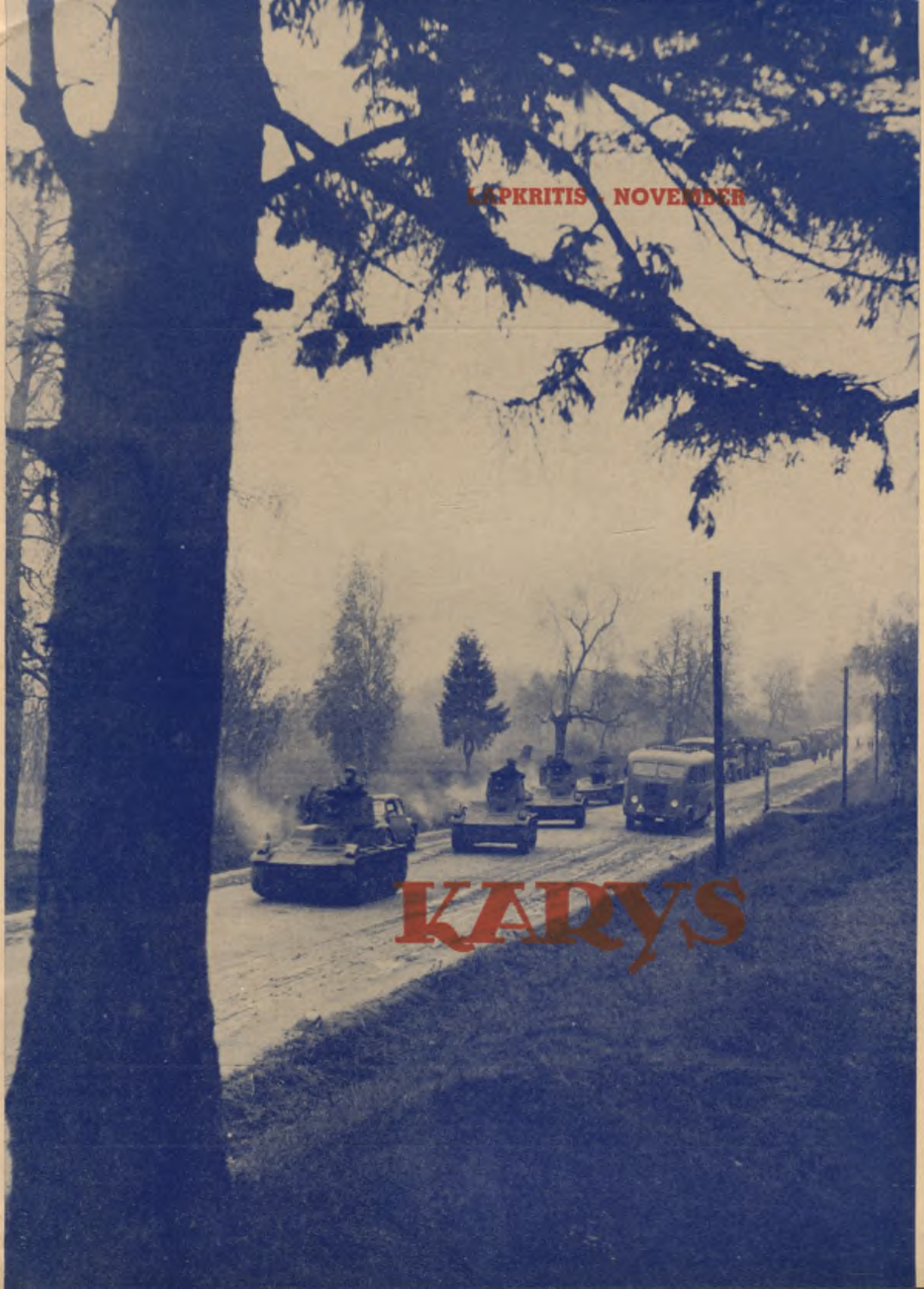

KARYS

KARYS

1960
9 (1366)

Redaktorius **Zigmas Raulinaitis**

Redaktoriaus pavaduotojas **Stasys Butkus**

Kalbinę dalį redaguoja **Kazys Kepalas**

Dailiosios literatūros dalį redaguoja **Vincas Jonikas**

Administratorius **Leonas Bileris**

*

Leidžia L. V. S. Ramovė New Yorko Skyrius

Atskirus skyrius redaguoja:

Balys Brazdžionis — Lietuviai Kariai Laisvajame Pasaulyje

Justinas Liaukus — Karinės žinios

V. A. Mantautas — Tremties Trimitas

Kunigunda Kodatienė--Šaulė Tremtyje

TURINYS

V. Augustinas — Lietuvos kariuomenės tankeliai žygyje į Vilnių 1939 m. — viršelis

P. Dirkis — Laisvė ir kariuomenė 265

Z. Raulinaitis — Durbės mūšis 266

J. Rūtenis — Atmintinos nuotraukos 281

M. šimkus — Vincas Nagarnoski 283

P. Alšėnas — KARIO dešimtmečio Amerikoje proga 288

Karinės žinios 291

Bendradarbiai

K. Ališauskas, P. Alšėnas, J. Apyrubis, B. Auginas, V. Augustinas, B. Balčiūnas, A. Bernotas, P. Bliumas, J. Budrys, P. Būtėnas, E. Čekienė, P. Dirkis, S. Dirmantas, K. Jankūnas, V. K. Jonynas, J. Juodis, J. Almis Jūragis, Dr. K. Jurgėla, J. Kiaunė, Marių Žuvėdra, J. Mikštas, J. Mikuckis, Vl. Mingėla, A. Novickis, T. Papartis, V. Perminas, P. Plechavičius, A. Rėklaitis, M. Rėklaitis, V. Raulinaitis, J. Rūtenis, J. Skardis, A. Sodaitis, Dr. V. Sruogienė, J. Šarūnas, E. Šulaitis, V. Šventoraitis, O. Urbonas, J. Vėgėlis, B. Vrublevičius.

ATSTOVAI: **Balys Brazdžionis**, Chicago, Ill. **Andrius Mart. Cieminis**, Rochester, N. Y. **Stasys Misiūnas**, Omaha, Nebr. **Lioginas Leknickas**, Cleveland, Ohio. **Vladas Rušas**, Toronto, Canada. **V. Šalkūnas**, Australija. **Morkus Šimkus**, Baltimore, Md. **Kazys Trečiokas**, Newark, N. J.

PLATINTOJAI JUNGTINĖSE AMERIKOS VALSTYBĖSE:

Boston, Mass. — "Baltic Florists"
Brockton, Mass. — A. Mantautas
Chicago, Ill. — J. Karvelis, "Marginiai", J. Memėnas, K. Rožanskas
Cleveland, Ohio — V. Ročiūnas
Detroit, Mich. — "Neringa", V. Perminas
Grand Rapids, Mich. — J. Belinis
Los Angeles, Calif. — V. Prižgintas
Philadelphia, Pa. — A. Impulevičius
Newark, N. J. — Kazys Trečiokas
Rochester, N. Y. — P. Saladžius, A. Sabalis
Waterbury, Conn. — V. Vaitkus

KANADOJE:

Hamilton, Ont. — J. Pleinys, Z. Orvidas

Toronto, Ont. — V. Aušrotas, Aug. Kuolas, V. Rušas, J. Smolskis

Montreal, Que. — "Parish Library"

ANGLIJOJE:

"Dainora", 49 Thornton Ave. London W. 4.

AUSTRALIJOJE:

N. Butkūnas, 9 Cowper Street, St. Kilda, Vic.

A. Kubilius, 131 Crozier Ave., Edwardstown, So. Australia.

P. Mažylis, 22 Aberdeen St., W. Geelong, Vic.

E. Stašys, 174 Prince's Highway Arncliffe, N.S.W.

VENEZUELOJE:

Kun. A. Perkumas, SDB, Seminario Salesiano Altamira, Caracas

THE WARRIOR, magazine for the veterans of Lithuanian descent and for Lithuanians in the wide world. Published monthly except July and August by "KARYS", 916 Willoughby Ave., Brooklyn 21, N. Y., U.S.A. Subscription $6.00 per year. Single copy 60 cents.

SECOND CLASS POSTAGE PAID AT BROOKLYN, N. Y.

KU biblioteka
093 00523545 4

Įsteigtas Lietuvoje 1919— Nepriklausomybės kovų— metais

KARYS

Atgaivintas Jungt. Amerikos Valstybėse 1950 metais

PASAULIO LIETUVIŲ KARIŲ - VETERANŲ MĖNESINIS ŽURNALAS

NR. 9 (1366) LAPKRITIS - NOVEMBER 1960

LAISVĖ IR KARIUOMENĖ

P. DIRKIS

Rusijoje prasidėjusi 1917 m. revoliucija davė naują šūkį: "Taika be aneksijų ir kontribucijų, su tautų apsisprendimo teise". Karo nualintom tautoms tas šūkis labai patiko. Ypač jis patiko tautoms, kurios prieš I Pasaulinį karą buvo išbrauktos kaip laisvos valstybės iš žemėlapio.

Tačiau kaip reikės likviduoti pokario gaisrus ir jų pasekmes, net ir Europos didieji valstybininkai nežinojo. Nors mes lietuviai tais laikais labai gerai žinojome, kad norime būti laisvi ir nepriklausomi, todėl ta linkme ir dirbome. Dar vokiečių žandarui tebetrypiant Lietuvos žemę, Lietuvos taryba 1918 m. vasario 16 d. Vilniuje, pasiskelbia nepriklausoma valstybe. Nežiūrint, kad Vilius II pasiuntė Tarybos pirmininkui A. Smetonai sveikinimo telegramą su gražiais linkėjimais, tačiau laisvės Lietuvoj dar vis nebuvo. Vokiečiai dar vis joje tebešeimininkavo.

Nepriklausomybės paskelbimas staiga sujudino Lietuvos kaimynus, kurie nieko gero jai nelinkėjo. Matant aiškius pavojaus ženklus vos tegimusiai valstybei, nebeliko vyriausybei kitos išeities kaip tuč tuojaus steigti savą jėgą, valstybinę kariuomenę. Pirmasis Krašto Apsaugos ministeris A. Voldemaras 1918 m. lapkričio 23 d. išleido pirmąjį Lietuvos kariuomenės įsakymą, kuriuo buvo atkuriama Lietuvos kariuomenė. Antrasis ministerių kabinetas, kurio priekyje stovėjo M. Sleževičius, nedelsdamas išleido atsišaukimą į tautą, kviesdamas visus pajėgius vyrus savanoriais į Lietuvos kariuomenę.

Taigi Lietuvai nieko nepadėjo "tautų apsisprendimo teisė", nei Paryžiaus taikos konferencijos pagimdyta Tautų Sąjunga, nei Versalio taikos sutartis. Jei Lietuva tikrai tapo nepriklausoma ir Nepriklausomybės Aktas nepaliko tik popieriaus gabalas, tai vien tik dėka vyriausybės ryžto, tautos valios ir jos sūnų aukų.

Nepaprastai greitai formavosi ir augo Lietuvos kariuomenės pulkai ir drąsiai stojo kovon su iš visų pusių besibraunančiais priešais. Pačiuose pirmuose mūšiuose lietuviai savanoriai savo krūtinėmis užstojo kelią ir atsakė smūgiais priešų eilėms. Nepriklausomybės Aktas buvo krauju pasirašytas ir virto tikrove.

Lengva yra paskelbti pasauliui laisvės deklaraciją, bet labai sunku ją apginti ir išlaikyti.

Labai aišku yra, kad tautą gyvą galima išlaikyti kultūrinėmis, mokslinėmis ir diplomatinėmis priemonėmis, bet laisvę įgyti ir ją išlaikyti galima tik kraujo auka.

Šiandieną visiems yra gerai žinoma, kad kiekviena tauta siekianti laisvės turi ją ginklu išsikovoti ir apginti, o savo valstybės sienas krauju abibrėžti.

Šiemet sukanka 700 metų nuo didžiosios Žemaičių pergalės

DURBĖS MŪŠIS

1260 M. LIEPOS 13 DIENĄ

Z. RAULINAITIS

Durbės kautynės yra XIII-jo amžiaus Tannenbergas *Z. Ivinskis*

I. TRYLIKTASIS AMŽIUS

Didžioji žemaičių pergalė ties Durbe yra vienas iš didžiausių įvykių, ženklinančių XIII a. istorinę eigą Europos rytinėje dalyje.

Ką tik užsibaigė, tų laikų žinomą pasaulį sujudinę Kryžiaus karai, tęsęsi visą XII a. ir pirmąją pusę XIII a. Prancūzijos karalius Liudvikas Šventasis dar planavo savo paskutinį Kryžaius žygį į Jeruzalę. Žmonės dar tebegyveno tų nepaprastų žygių sukeltoje srovėje.

Nors Artimuose Rytuose Kryžiaus karai ir baigėsi, bet jie dar tebesitęsė Europos rytuose. Vakarų Europa, Romos kūrijos skatinama, siuntė "piligrimus", kad jie naikintų pagonis ir "skleistų krikščionybę" Pabaltijy.

Europai dar vis tebegrėsė Azijos žiaurųjų mongolų galia. Juk tik XIII a. pradžioje mirė Dievo rykštė didysis Džengis Chanas (1154-1227), apvertęs augštyn kojomis du trečdalius tų laikų pasaulio. Atrodė, kad tarp 1238 ir 1241 m., Džengis Chano paveldėtojų vedami, mongolai nukariaus ir visą Europą.

Aukso bonių miestas, "senasis ir šventasis" Kievas, 1240 m. buvo mongolų paimtas ir išplėštas, 1241 m. Lenkų sostinė Krokuva buvo sudeginta. Bet, staiga, 1242 m. mongolų tvanas sustojo ir jie pradėjo trauktis. Jie paliko Vengriją ir Lenkiją. Tačiau jų pavojus nebuvo praėjęs. Dar 1258-59 m. jų pakartotini puolimai pasiekė net Lietuvos rytines sritis ir jas nusiaubė.

Tais pat 1260 m., kai žemaičiai ant Durbės ežero krantų galutinai primušė Livonijos ordiną, tolimojoje Azijoje mirė ketvirtasis mongolų imperatorius. Tada Mangu, totorių Aukso Ordos chanas, valdęs užkariautus Rusijos plotus, pasiskelbė nepriklausomas mongolų Didžiojo chano. Totoriai dar ištisus 200 metų po to išvaldė Rusiją.

Štai kokiam istoriniame fone, karų ir didžiulių perversmų nusėtame, įvyko Durbės mūšis. Gal todėl ir nenuostabu, kad jis praėjo Vakarų Europoje lyg ir nepastebėtas. Tačiau Durbės pergalė yra ypatingai didelės reikšmės įvykis ir politiniu ir kariniu atžvilgiu.

Politiniu atžvilgiu Durbės mūšis yra vienas didžiųjų įvykių Rytų Europos istorijoje, jis davė pradus tolesniam Lietuvos valstybės kūrimuisi, o kariniu — vienas iš didžiųjų riterių mūšių Viduramžiais ir dalyvių skaičiumi ir karinio meno atžvilgiu. Tai vienas iš ryškiausių dviejų skirtingų taktikų susidūrimo atvejų.

II POLITINĖ IR KARINĖ BŪKLĖ PABALTIJY

Apjungta Lietuva buvo valdoma karaliaus Mindaugo 1253 m. karūnuoto. Iš visų pusių priešų grasomas, Mindaugas savo užsienių politikoje sumaniai naudojo diplomatines priemones, kurias, reikalui esant, paremdavo kardu.

Su kalavijuočių ordinu šiaurėje, nuo 1251 m. jis gyveno taikoje, kurią išlaikė iki 1261 m. Tam tikslui jis buvo net atsižadėjęs Žemaičių, kuriuos savo aktu padovanojo ordinui. Jam ypač rūpėjo galimi pavojai iš rusų žemių iš Volinijos ir iš pietų, iš lenkų ir mozūrų sričių.

Kad Lietuvos valdovų dėmesys buvo daugiau nukreiptas į Rytus kaip į Vakarus, rodo pav. kad ir H. Paszkiewicz sudaryti Regesta Lithuaniae (Nr. 180-421) pažyminti 1237 — 1263 metų laikotarpyje lietuvių karo žygius:20 į rusų žemes, 8 — į Lenkiją ir tik 5 — į Ordino žemes. Atrodo, taika su Ordinu Lietuvai buvo reikalinga.

XII a. pabaigoje vokiečių veržtas į rytus vyko visu smarkumu. Jie buvo jau pasiekę Vyslos žemupį ir atsidūrę į baltų gyvenamus plotus, o jūra pasiekę dabartinės Latvijos žemes. XIII a. vidury abu vokiečių ordinai jau valdė beveik visą šių dienų Latvijos plotą, pradėję užkariavimą iš Rygos, Prūsų žemes tarp Vyslos ir Prėgliaus ir baigė užkariauti Sembą.

Sembą užkariauti nebuvo lengva, nes kraštas buvo turtingas, gausiai apgyventas ir turėjo stiprių įgulų: "Sambia opulenta et populosa potuit habere IV milia equitum et XL milia pugnatorum" (Dusburgas, S. r. Pr. I p. 52).

Kryžiuočiai jau steigė atramos taškus Kuršių marių pakraščiuose, o kalavijuočiai Nemuno žemupyje. Abi ordino šakos rengėsi naujam žingsniui — Žemaičių užkariavimui.

Apsijungus ordinams po viena vadovybe 1237 m., sekantis jų žingsnis, aišku buvo sujungti ir savo valdomas žemes. Tačiau tam dar reikėjo užkariauti jas tebeskiriančius nadruvius, skalvius ir žemaičius (Naubaras).

Ordinui buvo svarbu, kad abi tų laikų pasaulio galybės, imperatorius ir popiežius, juos remtų. "Jiems tik reikėjo sugebėti laviruoti tarp jų dviejų jėgų, nes skelbiami kryžiaus karai iš Kūrijos, ir iš imperatoriaus dvaro einančios privilegijos buvo jų atrama tolimame nuo imperijos ribų 'barbarų' krašte." (Ivinskis, Durbė)

Jau 1236 m. kalavijuočiai mėgino paspausti žemaičius iš šiaurės, bet smarkiai pralaimėjo ties Šiauliais (Saule), kur žuvo jų kariuomenė ir pats magistras Volkvinas. Tačiau nežiūrint to didelio pralaimėjimo jie neatsisakė savo planų ir siekimų. Tik kolkas jų rankos buvo užimtos naminiais reikalais. Tarp 1242 m. ir 1252 m. kalavijuočiai galutinai pavergė kuršius ir jų kraštą apstatė pilimis. 1250 m. nusiaubė žiemgalius, kurie pagaliau apsiėmė mokėti jiems duoklę.

1253 m. kalavijuočiai pasistatė Klaipėdos pilį. Tais pat metais Kuršo vyskupas dalinosi su ordinu vakarinę Žemaičių sritį — Ceklį.

Tiesiausias susisiekimo kelias tarp Livonijos ir Prūsų ėjo Kuršių Užmario ilgąja juosta. "Tas kelias tiesiai vedė per sambių ir varmių žemes be jokių vingių į Ordino centrines tvirtoves. Šituo Kuršių juostos keliu vėliau nusistovėjo reguliarus susisiekimas su Kuršu (per Liepoją) Rygon." (Ivinskis, Durbė). Šį labai svarbų ordinui kelią saugoti ir buvo pastatyta Klaipėdos pilis, kuri be to turėjo nutraukti žemaičių ryšius su sembais iš kurių, jie prekiaudami gaudavo druskos, ginklų ir kitų reikalingų dalykų.

Tuo metu kryžiuočiai dar buvo užimti sembų nukariavimu ir dar nebuvo pasiekę Nemuno.

Vos praslinko du dešimtmečiai nuo Šiaulių didžiosios pergalės kai virš Žemaičių vėl ėmė telktis audros debesys. Nors oficialiai Žemaitija Mindaugo buvo padovanota ordinui, tačiau užimti ją galutinai vokiečiams reikėjo griebtis ginklo.

Bet žemaičiai irgi nesnaudė. Jie puikiai žinojo su kokiu priešu turi reikalą ir jiems buvo aiškūs jo tikslai. Nelaukdami ordino jie pirmieji pradėjo veikti.

III ISTORINIAI ŠALTINIAI APIE DURBĖS MŪŠĮ

Žinios apie žemaičių kovas su vokiečiais ir apie patį Durbės mūšį randamos istoriniuose šaltiniuose nėra gausios. Yra tik keletas pagrindinių šaltinių išlikusių iš XIII ir XIV amžiaus.

Svarbiausias šaltinis yra Eiliuotoji Livonijos kronika (senesnioji). Tai XIII a. gale vokiškai eilėmis parašytas metraštis apimantis 1143 -1290 metų laikotarpį. Jame aprašyti lietuvių—žemaičių žygiai į Livoniją ir jų pergalės ties Šiauliais, Skuodu, Durbe, Lielvarde ir kt. Neišaiškinta kas yra jos autorius. Manoma ją parašęs Ditlebas von Alnpeke, tačiau jis galėjo būti ir tik jos perrašytojas. Platūs karinių žygių aprašymai, didelis domėjimasis kariniais veiksmais rodytų autorių buvus karo žmogų. Žygius ir kautynes jis taip mėgsta, kad neretai nesusilaiko nepagyręs ir pagonių narsumo.

Kronikos autoriui ordino riteriai yra Dievo vaikai, jo kovotojai ir draugai, gi pagonys žemaičiai, lietuviai ir latviai yra Dievo, taigi ir riterų priešai, nes jie vadovaujasi velnio patarimais. Tačiau autorius kartu yra ir poetas, todėl įvykiai yra apdainuoti nebūtinai istoriškai. Tačiau istorikai mano, kad autorius yra pakankamai tiesus ir sąmoningai niekad nenukrypsta nuo tiesos, nesugalvoja naujų nebūtų dalykų.

Jis greičiausiai naudojosi kokiais raštais, nes visko atsiminti ar iš kitų lūpų surašyti tokią gausybę faktų vargu ar galėjo. Jo patiekti skaiciai, liečianti mūšių dalyvius ar žuvusius riterius, istorikų nuomone, yra tikslūs ir neperdėti. Manoma, kad šita kronika buvo rašyta tarp 1295 m. ir 1297 m. (Lietuvių Enciklopedija).

Kitas tų senų laikų rašytojas yra Petras Dusburgas, rašęs XIV a. pirmojoje pusėje. Jo parašyta kronika yra pirmasis ir svarbiausias ordino istoriografijos šaltinis. Jis kilęs iš Duisburgo Vestfalijoje, kunigas, rašydamas kroniką gyveno Karaliaučiuje.

"Chronicon terrae Prussiae" jis baigė rašyti 1326 m. kai ją įteikė Didžiajam magistrui Werner von Orseln peržiūrėti. Jos tęsinys 1326-1330 m. laikotarpiui (20 skyrelių), galimas dalykas, buvo irgi Dusburgo surašytas, arba galėjo būti ir jo artimo amžininko darbas. Dar tolesnis jos tęsinys (Torno rankraštyje iki 1435 m.) yra ne Dusburgo darbas.

Šitos kronikos svarbi yra III dalis apie kryžiuočių karus su prūsais ir lietuviais (ligi 1326 m.) ir priediniai 20 skyrelių iš karų su lietuviais.

Dusburgas aprašo vokiečių ordino Prūsuose istorijos daugiau kaip 100 metų. Atrodo jog autorius rašydamas naudojosi jau nebeišlikusiais šaltiniais ir dokumentais. Kai jis prieina karų su lietuviais pradžią (1283 m.) jis jau rašo apie faktus, kuriuos matė ar sužinojo tiesiai iš dalyvių.

Prūsai ir lietuviai pagonys Dusburgui buvo velnio vaikai (filii Belial) ir į juos jis žiūri su panieka. Ordino riterius gi jis augština ir garbina. Jis, aiškus, Ordino šalininkas, bet ne Livonijos vyskupų.

Dar Dusburgui gyvam esant (1332-1335) ordino kapelionas Mikalojus Jeroschinas jo kroniką iš lotynų kalbos išvertė eilėmis į vokiečių kalbą. (Lietuvių Enciklopedija).

Abidvi kronikos duoda daugiau ir smulkesnių žinių apie vokiečius, nes jos rašytos yra vokiečių, kurie geriau žinojo savojo krašto reikalus kaip lietuvių.

Be šitų pagrindinių šaltinių yra eilė smulkesnių, kronikų nuotrupų, raštų, kurie dažniausiai pakartoja ar tik kiek papildo abi kronikas.

Lietuvių kalboje yra keletas studijų apie Durbę. Pati rimčiausia ir išsamiausia yra Z. Ivinskio — "Durbės kautynės 1260 m., ir jų politinis vaidmuo," paskelbta karo Archyve VIII t. ir IX t. (1937-1938 m). Prof. Ivinskio studija yra naudotasi rašant šį straipsnį, ypač dalį liečiančią karinius žygius iki Durbės mūšio.

Tačiau pačio mūšio nagrinėjimas yra paremtas XIII a. karo meno ir taktikos dėsniais.

IV KARINIAI VEIKSMAI IKI DURBĖS MŪŠIO

Nuo 1256 m. žemaičiai pradėjo smarkius karinius veiksmus prieš Livonijos ordiną.

Eiliuotoji Livonijos kronika maždaug taip nusako žemaičių karo prieš ordiną priežastį: jų vadas Aliminas (Aleman) norėjo suardyti Mindaugo sąjungą su Ordinu, nes ta sąjunga davė Ordinui progos reikšti stiprią įtaką Lietuvoje ir stiprino jo pozicijas Kurše, kur kuršiai ir žiemgaliai dar nebuvo visiškai pavergti. Aliminas būk tai galvojo, kad jei pasisektų išvaduoti iš Ordino vergijos kuršius, tai lietuvių tautinis sujudimas išjudintų ir karalių Mindaugą nutraukti draugiškus santykius su svetimtaučiais ir kito tikėjimo žmonėmis — vokiečiais. Tokiu būdu būtų paruošta dirva galutinam Ordino galios tarp Nemuno ir Dauguvos sunaikinimui. (Chudzinski).

Nieko nelaukdamas Aliminas griebėsi darbo. 1256 m. žemaičiai du kartu įsiveržę į Kuršą, naikina kraštą ir išsigabena didelį grobį.

Nors kronikos vėliau ir nemini, tačiau yra nuomonių, kad žemaičiams ir toliau, net ir ties Durbe, vadovavo tas pats jų vadas Aliminas (J. Totoraičio vadinamas Elemonas, o latvio V. Bilkins — Alimants):

"Zu Samaiten was ein man
bie der zit hiez Aleman" (Reim eil. 4085-86).

Kronika mini jį kaip labai drąsų ir narsų didvyrį:

"der was ein vil vromer helt" (Reim eil. 4087).
"Aleman gar unverzaget" (Reim. eil.4105).

Aliminas nešiojęs savo širdyje kartų skausmą ir didelę neapykantą krikščionybę priėmusiam Mindaugui:

"der truc in sinem hertzen
bitterlichen smertzen
und dar zu groezen haz". (Reim eil. 4089-4091).

"Po sekmingo žemaičių žygio turėjo sekti jiems už tai vokiečių 'Užmokestis'. Žygiui organizuoti prisidėjo ir Romos Kūrija. 1256 m. rugsėjo 16 d. buvo įsakyta Mainco provincijos domininkonams skelbti kryžiaus karą (LUB I sk. 381). Dar prieš tai (1256.III.11) Aleksandras IV-sis buvo pradėjęs didelę akciją, tiems pat vienuoliams Vokietijoj, Danijoj, Švedijoj, Norvegijoj, Čekijoj, Lenkijoje, žodžiu, visuose aplinkiniuose lotyniškojo krikšto kaimynuose, įsakydamas skelbti kryžiaus karą prieš pagonis. Livonijos magistras Anno von Sangershausen su (tų raginimu dėka) atvykusiais *piligrimais* (kryžiaus kariuomene), lybiais, latviais (=lietgaliais) ir estais išsirengė į žygį. Prie jų prisidėjo kuršiai, kurie jau pastoviai būdavo įtraukami į vokiečių ekspedicijas. Žygiuodamas per Žiemgalius, kaip kronistas aprašo, Livonijos magistras gyventojus jėga ir grasinimais *priverte* (Reim eil. 4168-4185) irgi prisidėti į kariuomenę. Šitokia didžiulė jungtinė kariuomenė, pasiskirsčiusi į būrius, kuriems buvo priskirti palydovai, plėšė Lietuvoje (Žemaitijoje, Z.R.) ištisas devynias dienas (Reim 4159-308). Kronistas nurodo, kad tokiais palydovais buvo tik apie 1244-6 metus iš šiaurės Žemaičių išbėgusieji į Livoniją Mindaugo šalininko Lengvenio priešai (Duce, Milgerin, Dindeke) (Reim eil. 2705-3120). Per dešimtį metų, nebegalėdami grįžti savo tėviškėn, jie buvo įsigyvenę Livonijoje, pasikrikštyję, o gal gavę žemių, nes Ordinas pabėgėliams ir išdavikams lietuviams žemių negailėdavo. Mūsų kronistas rašo, kad visi jie tame žygyje pasižymėję narsumu (Reim 4215-25). Jie gerai žinoję žemaičių kelius ir vietas. Kaip persimetėlius į Ordino pusę, kronistas juos visą laiką augština, vadina drąsiais didvyriais, garbingais svečiais ir t.t. Skaitant šitą kronikos vietą dar kartą matyti, kaip kronistas džiūgauja šiuo žygio ir lietuvių vadovų pasisekimu ir kaip vienašališkas jis yra pagonių lietuvių atžvilgiu.

"Metraštininkas eiliuoja, kaip basieji vienuoliai (pranciškonai) ir pamokslininkai (domininkonai) pirmieji davė pavyzdžius padegti pagonių sodybas (reim eil. 4328-4391)" (Ivinskis, Durbė).

Plėšiami žemaičiai tačiau nestojo atviron kovon su tokia stipria vokiečių kariuomene. Tik naktimis jie užpuldinėdavo vokiečius bandydami atsiimti jų prisiplėštą grobį. Karo žygis Ordinui pavyko: "Žemaičiai ir jų kraštas buvo taip išplėštas ir nusilpnintas, kad jų planuotas didelis puolimas ir jų platūs politiniai tikslai visiškai pairo". (Chudzinski). Atrodo, kad žemaičiai tikrai smarkiai nukentėjo, nes nei tais, nei sekančiais metais (1257) apie jų puolimus, išskyrus Klaipėdos apgulimą, kronikos nemini.

Tas 1256 m. karo žygis buvo Livonijos magistro Anno von Sangershauseno paskutinis. Jis buvo išrinktas vokiečių ordino didžiuoju magistru ir išvyko į Akkoną. Jo vieton stojo Karaliaučiaus komtūras Burchardas von Hornhausenas.

Apie Burchardą kronikos kalba jį gerai pažinus ir Prūsiją ir Livoniją. Poetas dar priduria, kad nuo jo pagonys niekaip negalėję pasislėpti ar kitaip kaip išsisukti. Jis žinojęs visus jų papročius ir supratęs jų būdą. Eiliuotoji Kronika vaizduoja jį nepaprastai doru, geru ir tiesiog idealiu magistru, kuris tačiau buvo kietas priešams.

Tarp naujojo magistro ir Mindaugo tęsėsi senieji geri ir net draugiški santykiai. Jiedu su Mindaugu pasikeisdavo ir dovanomis:

"Er (Liv. mag.) *sante zu Littowen*
dem kunige Myndowen
sine gift, die was gut
des vrente sich des kuniges mut" (Reim eil. 4449-52).

Kautynės ties Klaipėda

Kai 1256 m. pabaigoje žemaičiai apgulė Klaipėdos pilį, Burchardas buvo pakeliui į Klaipėdą apžiūrai. Sužinojęs apie pavojų piliai ir patyręs kad priešo jėgos yra labai didelės, net jų skaičiaus nežinota (Reim 4500), Burchardas, turėjęs 40 riterių ir dar surinkęs 500 kuršių puolė žemaičius, gal norėdamas juos atstumti nuo pilies, ar pats prasimušti į pilį, kad sustiprintų įgulą. Ivyko smarkios kautynės, 12 brolių kritę, su jais kartu ir daug kuršių, nemaža žuvę ir žemaičių, kurių, dėja magistrui nepavyko nuvyti nuo pilies. Jis pats sužeistas ir su smarkiai nukentėjusiais riteriais vistik prasimušė pro apgulėjų eiles ir prisijungė prie pilies gynėjų. Smarkiai nukentėjo ir Kuldingos komtūras Bernhardas von Haren, kurį kronikininkas simpatingai apdainuoja ir atrodo, labai jį mėgsta. Magistrui besigydant savo žaizdas Klaipėdoje, žemaičiai nutraukė apgulą. Tada apsveikęs magistras grįžo Rygon, kad planuotų tolesnius veiksmus prieš žemaičius. Tačiau Rygon netrukus atvyko žemaičių pasiuntiniai siūlydami sudaryti taiką.

Kronika laisvame vertime taip kalba apie šias kautynes:

Iš viso tik 40 brolių ten buvo ir apie 500 parinktų kuršių. Išaušus rytui lauke matėsi išdidi žemaičių kariuomenė; magistras tarė: "Esame dažnai matę dar didesnį pavojų", ir pasitikėdamas kartu su savo vyrais jis išėjo į ko-

vos lauką. Abi pusės pradėjo kovoti, pagonys prieš krikščionis, abi pusės susirėmė. Prieš daugybę pagonių stovėjo tik 500 krikščionių kariuomenė ir turėjo smarkiai gintis. Daug ten pagonių buvo užmušta; kam jų gaila lai tas juos apverkia. Tačiau ir pats magistras kovoje buvo sunkiai pagonių sužeistas; krito dar ir 12 brolių ir kuršiai smarkiai nukentėjo ("Der meister der wart sere wunt Von den Heiden zu der stunt; Dar lagen zwelf brudere tot; Die kuren liden grose not" Reim eil. 4505-08): net jų komtūras brolis Bernhardas von Haren buvo sunkiai sužeistas ir daug kitų brolių. Taip brolių kariuomenė narsiai besikaudama, turėjo prasimušti į Klaipėdos pilį ("Zu hant muste der brudere her Mit vil menlicher wer Howen wider zur mimele." Reim eil. 4513-15).

Magistras sušaukė komtūrų tarybą į Rygą. Pasitarimuose dalyvavo Rygos arkivyskupo ir miestiečių atstovai. Tarybos buvo nutarta sudaryti su žemaičiais taiką dviems metams. (1257-1258).

Apskritai tais laikais krikščionys iš principo nesitaikydavo su pagonimis, tačiau šiuo kart jie su jais kalbėjo ir susitarė. Žemaičių pasiuntiniai buvo priimti maloniai ir net vaišinami. (Reim 4559-60). Net yra daroma išvada, kad žemaičiai atvyko Rygon Ordino kviečiami.

Kitaip mano Chudzinski, tačiau jo išvada, kad Ordinas bereikalo sudarė taiką,. tuo prarasdamas progą Žemaitiją užkariauti, yra neįtikinanti. Tuo metu Ordinas nebuvo pajėgus net jėga atstumti žemaičių kariuomenę nuo Klaipėdos, matyti stambesnių jėgų surinkti negalėjo. Malonus žemaičių pasiuntinių priėmimas irgi kalba už tai kad tuo metu taika Ordinui buvo reikalinga. Antra vertus pasibaigus taikai karo veiksmus vėl pradeda žemaičiai: "Taiką žemaičiai išlaikė tik iki sutarto laiko. 1259 m. jie vėl įsiveržė į Kuršą." (Chudzinski). Taigi, tuo metu Žemaičių užkariavimas, nors Žemaitija ir buvo nuo 1257 m. Mindaugo padovanota Ordinui, buvo tik neįvykdoma svajonė.

Tuos du taikos metus Ordinas veltui nepraleido. Jis ginklavosi ir ruošėsi žygiui, kuriuo Žemaičiai turėjo būti galutinai palaužti:

"Pasiruošimai ir ginklavimasis ėjo visu pasiryžimu sutelkti kuo daugiau piligrimų ir brolių (riterių). Tą liudija, iš vienos pusės žymus kiekis popiežiaus bulų, ypač 1257 ir 1258 m., išleistų Ordinui primygtinai prašant, reikalaujančių Livonijai, vieną po kito, Kryžiaus karo

Livonijos ordeno pilys ir įtvirtinti vienuolynai 13 - 16 amž. (Iš A. Spekke, History of Latvia, 1951)

pamokslininkų, įsakant jiems ir piligrimams visiškai paklusti Ordino valios, iš antros pusės, tam tikras kiekis popiežiaus bulų skatinančių padidinti ordino brolių skaičių net jų moralinės kokybės sąskaiton. Pagal jas ištremtiems, norintiems tapti ordino broliais, turėjo būti atleista, galėjo būti dovanota ir dėl nusikaltimų, arba dėl simonijos ekskomunikuotiems broliams. Taigi: svarbu buvo padidinti ordino narių skaičių bet kuria kaina!" (Chudzinski).

Nors žemaičiai pirmieji pradeda karo veiksmus, tačiau pagal prof. Ivinskį, Ordinas pastatydamas (čia abi Ordino šakos bendradarbiavo) Georgenburgo pilį (kronikoje ji dar vadinama Karšuvos pilimi) Nemuno ir Mituvos santakoje, kur į Mituvą įteka Imstros upelis, sulaužė taiką ir todėl karas vėl prasidėjo.

"Surinkę krūvon dideles jėgas — kronistas mums mini 3000 vyrų (Reim 4677) — žemaičiai vėl rengėsi pulti *Kuršą*. Lietuvių kultūros ir religijos istorijai yra duotos įdomios smulkmenos, kaip žynys metęs burtus ir spėjęs, kad žemaičiai laimėsią. Buvęs užmuštas ir paaukotas gyvulys, o kariautojai trečdalį laimėto grobio pažadėję dievams (Reim 4680-710). Iš ilgo metraščio aprašymo matyti, kad šitam žygiui buvo rūpestingai pasirengta. Eilėtoji kronika stengiasi duoti net atskirus pokalbius, mini apie Žemaičių *kunigaikščių* suruoštą vaišių metu pasitarimą ("die kunige von Sameiten . . ."), tačiau nemini nei atskirų kunigaikščių vardu, nei jų vado. Šitas *anonimiškumas* Žemaičių 1257-1260 m. laikotarpio žygiuose yra gana charakteringas. Vadai nėra pažymėti. Bet tie žygiai vis dėlto nėra koks nors beprasmis blaškymasis į visas puses. Nuo 1256 m. jie yra sistemingai vadovaujami kažkokios rankos, nes jie visi yra nukreipiami vakarų ar šiaurės link — į Kuršą, ar Klaipėdą." (Ivinskis, Durbė). Taigi yra pagrindo manyti, kad tos rankos vedančios žemaičių žygius, būsią Mindaugo, kuris oficialiai laikė su Ordinu taiką, bet slapta rėmė ir net palaikė žemaičių karinius veiksmus prieš vokiečius.

Kaip ten bebūtų, bet žemaičiams žygis pasisekė ir jie laimėjo didelį grobį, bet tuo viskas dar nepasibaigė.

Kautynės ties Skuodu 1259 m. rudenį

Žemaičiai . . . "vedėsi į namus suimtuosius su dideliu ir prisiplėštu grobiu. Eilėtoji kronika mums pažymi, kad žemaičiai iš anksto buvo nutarę tuos pasipūtėlius kuršius apiplėšti taip, kaip jiems pritinka, pasiimti jųjų moteris ir vaikus, parsivesti jų arklius ir raguočius, pasiimti nelaisvėn jų bernų ir mergų, ir visą paskutiniųjų metų kuršių derlių dalytis ('gewin') visiems tiems, kurie bus šiame žygyje dalyvavę (reim 4712-20)... Tačiau, kas liečia šitą (1259 m.) ekspediciją Kuršan, reikia manyti, kad ji nenutolo nuo tų tikslų, kuriuos 1256 m. lietuviai buvo pasistatę ir apie kuriuos tos pat Eilėt. kronikos autorius Alimino lūpomis mums pareiškė (Reim 4115-18). Žemaičiams, kaip artimiausiems kuršių kaimynams, rūpėjo neleisti ateiviams įsikurti Kurše, kad jiems būtų mažesnis kryžiuočių jungo pavojus". (Ivinskis, Durbė).

Taip 1259 m. įsiveržusius į Kuršą žemaičius pasitikti iš Kuldingos išžygiavo "kuršių komtūras" Bernhardas von Haren. Jis pavijo žemaičius grobiu apsikrovusius Skuodo laukuose. Skuodas (Schoden) yra prie Bartos ir Luobos upių santakos. Ten darytų kasinėjimų duomenys rodo, jog kautynės įvyko 6 km. į pietvakarius nuo paties Skuodo — Luknių kaime (A. Salys, Die žemaitischen Mundarten). Leiskime ir toliau kalbėti prof. Ivinskiui kuris šiuos žemaičių žygius nuodugniai ištyrė:-

"Čia jos smarkiai susikovė. Kronistas pažymi, kad pagonys ėmė gintis kuo vikriausiai (Reim eil. 4845-4847). Jis (kronikininkas) sako, kad kuršiai per anksti netekę drąsos ir pradėję vienas po kito *pasitraukti*. Drąsesnieji ir ištikimieji jų norėjo būklę dar gelbėti. Tačiau, kaip toliau pažymi, kovos sūkūry kovojo tik riteriai" (Ivinskis, Durbė).

"da sach man Kuren vlihen
und von dem strite zihen
alenzeln also lange,
daz in grozeme twange
die brudere bliben stan" (Reim eil. 4849-53).

Toliau pasakyta:

"die getruwen Kuren
wolden ouch da duren
und dulden, ungemach" (Reim eil. 4857-59).

Iš to seka, kad ne visi kuršiai pabėgo, dalis jų liko ir kovėsi iki galo.

"Reim eil 4908-30 poetas papildomai ir apgailestaudamas nurodo, kad daug neištikimųjų iš mūšio sprukę, kai tuo tarpu narsieji kraujuose išsimaudę. Plg. Reim 4645-79; SrLI, 758,886 p. O kuršiais, matyti, iš pradžių jau nebepasitikėta, nes rengiantis į kovą juos Bernardas von Haren raginęs būti *ištvermingais* ("truwen striten", eil 4817) ir kovoti su pagonimis, kurie atėję ir nuplėšę jų kraštą. O jei jiems namon būsią leista grįžti, tai jie vėl netrukus ateisią. Jie nualinsią visą kraštą, visą kuršių žemę ir atim-

Iškarpa iš Merkatoriaus 1595 m. žemėlapio, kurioje matyti miškų masyvas dengiantis Žemaičių ir Kuršo pasienį tarp Rietavo ir Žagarės.

sią jų turtą (Reim eil. 4815-4830)." (Ivinskis, Durbė).

"Iš Eilėtosios Livonijos kronikos atrodo, lyg kuršiai patys *savo noru* vokiečiams padėjo gintis nuo lietuvių puolimų. Tačiau neabejotinai jie buvo *verčiami* kariauti kartu. Jei toks taikus vienuolis Balduinas buvo numatęs kuršių ekspedicijas prieš kitus pagonis, tai ką bekalbėti apie kryžiuočius, kurie su vietiniais gyventojais nebuvo niekur pratę švelniai elgtis. Iš tiesų, tas pats Eilėtasis metraštis mums trumpai pamini, kad iš kuršių buvo paimti *įkaitai* ("gisel", Reim eil. 2419); be to, jie buvo priversti mokėti duoklę ("zins", Reim eil. 2439). Kronistas toliau rašo, kad kuršiams praėjęs džiaugsmas, kai buvo pradėta statyti Embūtės (Ambotes) pilis. Daug kuršių dar žuvę, kol kraštas buvęs įveiktas, nes ir kietai uolai įveikti reikia, kad ji trūktų per pusę. (Reim 2436-49). Iš to galima daryti išvadą, kad kuršiai labai nenoromis pasidavę ir varu *verčiami* kariavo tada prieš lietuvius." (Ivinskis, Durbė).

Ne vien tik kuršiai būdavo varomi į karą prieš žemaičius. Taip vokiečiai elgdavosi su visomis pavergtomis baltų giminėmis. 1256 m. žygyje verčiami dalyvavo ir žiemgaliai. Tačiau prievarta sumobilizuoti vietiniai žmonės dažniausiai kaudavosi nenoriai ir tik tol, kol nujausdavo kuri pusė laimės. Tada jie elgdavosi pagal aplinkybes, pasitraukdavo iš kovos lauko, arba net puldavo savo okupantus iš užpakalio.

Kautynėse ties Skuodu žuvo 33 riteriai ir daug kitų vokiečių pusėje. Vėliau rašyta Fabricijaus kronika nurodo, jog Ordino kariuomenės žuvo net 1500. Reikia manyti, jog ties Skuodu galėjo žūti ir piligrimų, kurių niekad netrūkdavo Ordino kariuomenėje. Spėjama, jog žuvo ir kariuomenės vadas Bernhardas von Haren, nes nuo to meto apie jį kronikos daugiau nekalba. Laimėję kautynes ir pasidalinę grobį — sumuštųjų ginklus ir arklius, žemaičiai grįžo namo apsikrovę dar didesniu grobiu.

Tai tiek apie Skuodo kautynes žinome iš kronikos autoriaus ir istorikų aiškinimų. Panagrinėję jas kariniu atžvilgiu galime susidaryti tokį kautynių vaizdą:

Žygiui į Kuršą žemaičiai buvo gerai pasirengę r sutelkę stiprias jėgas. Kronikos minimas skaičius, 3000, gali būti ir perdėtas, tačiau reikia manyti kariuomenės būta tūkstantinės, gal tarp 1000 ir 2000 vyrų. Kad ji buvo didelė, liudija ir faktas, kad ji sėkmingai plėšė kraštą ir vietinės Ordino jėgos nepajėgė jai priešintis.

Kol Kuldingos komtūras, kuris buvo kartu ir Kuršių valdytojas, surinko iš savo valdų kariuomenę, žemaičiai jau buvo prisiplėšę ir grįžo namo. Ordino kariuomenės vadas turėjo skubėti, kad pavytų žemaičius lėtai žygiuojančius, nes buvo apsikrovę grobiu.

Kokio pajėgumo buvo Bernhardo paskubomis surinkta kariuomenė, galime tik spėlioti. Tačiau reikia manyti, jog jam parama buvo pasiųsta ir iš Rygos. Vien tik vietoje surinkti stambesnį karinį dalinį būtų trukę perilgai.

Jei palyginsime šitas kautynes su kautynėmis ties Klaipėda 1256 m., kai magistras Burchardas puolė stipresnius žemaičius, apgulusius Klaipėdą, turėsime kai kurių davinių ir ties Skuodu dalyvavusių vokiečių jėgų dydžiui nustatyti.

Ties Klaipėda magistras neteko beveik trečdalio savo riterių, kurie žuvo. Tik prasilaužimas pro žemaičių apgulos linijas ir susijungimas su pilies įgula išgelbėjo sužeistuosius riterius ir patį magistrą. Atvirame plote bekovojant sužeistieji būtų nepajėgę pasitraukti ir išsigelbėti. Taigi nuostoliai žuvusiais būtų buve didesni, gal siektų apie pusę visų riterių. Taip galėjo įvykti ties Skuodu. Žinome, kad kautynėse ties Skuodu žuvo 33 riteriai. Taigi galime spėti jog ten dalyvavo vokiečių pusėje apie 70 riterių. Tais laikais kiekvienam riteriui buvo skiriami apie 3 ginkluoti palydovai, kurie lydėdavo jį į mūšį. Tokiu būdu tuos 70 riterių lydėjo apie 200 lengvai ginkluotų raitelių ('seržantų').

Kautynėse ties Klaipėda santykis tarp kovojusių riterių ir vietinių gyventojų sukeltos kariuomenės (500 kuršių) buvo apytikriai 1 prieš 12. Panašus santykis galėjo būti ir ties Skuodu. Taigi, riteriai, be savų palydovų, galėjo būti remiami dar ir 750 — 800 raitų kuršių. Taigi, visa ordino kariuomenė galėjo būti apie 1000 vyrų. Tai yra nemažas kiekis kariuomenės, žinant, kad ji buvo sutelkta ant greitųjų ir vietoje, nors, kaip minėta, galėjo joje dalyvauti ir riterių būrys su palydovais ir šimtinė ar dvi vietinės kariuomenės atsiųstos iš Rygos.

Plėšimo žygiuose žemaičių taktika buvo įsiveržti į priešo kraštą, pasklisti būriais po apylinkes ir kuo daugiau grobio paėmus, vėl susitelkti sutartoj vietoj žygiui namo. Susitelkimas laiduodavo saugumą nuo persekiojančių stambesnių priešo jėgų.

Skuodas guli žemumoje iš vakarų ir iš šiaurės dengiamas pelkių, Bartos upės ir jos intakų. Senesnieji žemėlapiai rodo Žemaičių pasienio su Livonija vakarinę dalį dengiamą miškų masyvo.

Luknės (Luknių) km. prie Skuodo. Manoma, kad šio kaimo laukuose įvyko Skuodo kautynės.

Iškarpa iš latvių 1:75 000 žemėlapio (7-Rucava).

Tokia Skuodo padėtis darė jo apylinkes kaip tik tinkamas išeities baze grobio žygiams ir gera susitelkimo vieta po tokio žygio. Pelkės ir miškai dengė mažus būrius grįžtančius su grobiu į telkimosi vietą, kur paslėpę grobį miške ar pelkėje, susitelkę, jie galėjo atsisukti prieš persekiotojus.

Apie XIII a. karo meną ir taktiką bus smulkiau kalbama vėliau, kai nagrinėsime Durbės mūšį. Čia galime tik būti tikri, jog riterių kovos papročiu, vokiečių riteriai pasiviję žemaičius, jau jų žemėje, daug nelaukdami ir nedelsdami puolė. Aišku persekiojant riterių arkliai, reikia manyti, buvo nuvargę, kai žemaičių lėtai žygiuojant nebuvo nuvaryti. Žemaičiai vartodami lengvųjų raitelių taktiką, vokiečių riterių masės smūgį kakta kakton nepriėmė, bet leidosi stumiami kol riterių kautynių linija nuolat apšaudoma strėlėmis pakriko. Tada, turėdami jėgų persvarą, pradėjo vokiečių kariuomenę pulti iš kelių pusių.

Kronika apie šį momentą taip sako (laisvas vertimas):

... *"Pasiruoškit kovai, prieš mus štai priešo kariuomenė"* (Komtūro žodžiai). *Broliai ir* vokiečiai ir jų tarpe kuršiai, pasiruošė kovai pagal krašto paprotį. Kai jie jau stovėjo pa*siruošę, brolis Bernhardas von Haren paėmė vėliavą į ranką ir pagonys tuoj buvo krikščionių užpulti, nes nenorėjo jie ilgiau laukti" ("Bruder bernhart von haren Nam die banier in die hant. Zu hant wurden an gerant. Die heiden von den cristen. Man wolde nicht mehr vristen. Do satzte sich der heiden her Vil uaste an die wider wer. Da hub sich an beider sit Ein vil vngevuger strit" Reim eil. 4840-4848). Tačiau priešų kariuomenė pradėjo smarkiai priešintis ir kilo didelė kova.*

Tuo metu talkininkai kuršiai pamatę, stipresnių žemaičių jėgų persvarą, pradėjo trauktis iš kovos lauko ir sprukti. Kad kuršiai nelabai noriai ėjo į kautynes, matome ir iš vokiečių vado mėginimo drąsinti juos prieš puolant žemaičius.

Pagaliau Ordino kariuomenė pradėjo silpnėti ir pralaimėjo kautynes, o žemaičiai paėmę, tarp kitko ir priešo arklius, dėkodami dievams už pergalę, išžygiavo į namus *("Die cristen wurden strites mat. Die sameiten teilten do Pferde vnd waren uollen vro. Vnd saiten iren goten danc, Das an deme strite in gelanc."* Reim eil. 4872-76).

Be riterių, kovos lauke galėjo žūti dar keletas dešimčių jų palydovų ir keletas šimtų kuršių, kurie būdami lengvi raiteliai turėjo pakankamai progos pasprukti, nes žemaičiams persekioti, palikus savo grobį prisiplėštą Kurše, aišku, buvo neparanku.

Skuodo kautynės yra gražus pavyzdys kai sunkioji, šarvuota kavalerija persekioja lengvuosius raitelius, apsunkintus grobio, juos paveja, deja, jau susitelkusius, ir dėl savo senos sustingusio vieno smūgio taktikos, nepritaikintos kovoti prieš lengvąją kavaleriją, pralaimi kautynes.

Sužinojęs apie skaudų pralaimėjimą ties Skuodu, magistras greitai surinko stiprią kariuomenę iš lybių, latvių, estų, kuršių, žiemgalių ir iš vyskupijų. Iš Rygos žygis vedė į Kuldingą. Tačiau ten buvo sužinota, kad žemaičiai vėl pasirodė Klaipėdos apylinkėse. Ordino kariuomenė iš Kuldingos pasuko Klaipėdos link.

Bežygiuojant buvo susitikta su priešo kariuomene. Šią priešo naują kariuomenę kronikininkas savo ilgame aprašyme šį kartą vadina ne žemaičių, kaip kad vadindavo anksčiau, kartais dar pridėdamas "sameiten . . . die ouch lettowen sint genant", arba "die lettowen, die Sameiten sin genant", bet dabar tiesiog vadina "lettowen", t.y. lietuvių kariuomene. Iš šito kai kurie istorikai (J. Totoraitis, Z. Ivinskis) daro išvadą, kad šioje kovoje jau greičiausiai, dalyvavo ir Mindaugo kariuomenės dalis, tačiau ne jo vardu, o slapta remdama žemaičių kovą. Sunku patikėti, kad vokiečiai to būtų nepastebėję ir nepažymėję kronikoje tokį Mindaugo laužymą taikos. Kadangi žemaičius jie laikė lietuvių tautos dalimi tai ir vadina lietuviais.

Sutiktos lietuvių kariuomenės būta didelės, anot žvalgo pranešimo ji užpildžiusi visą lygumą ir buvusi gerai ginkluota, turėjusi puikius šarvus, o jų šalmai buvę paauksuoti ir spindėję kaip stiklas. Susidūręs su tokia jėga magistras nedrįso stoti kovon. Sušaukus karo tarybą buvo nutarta pasitraukti kiek atgal, šiaurės kryptimi link Vartajos pilies (netoli Durbės). Atrodo buvo jieškoma atramos taško, ir buvo laukiama ką žemaičiai darys.

Prie Vartajos Ordino kariuomenė sustojo nakčiai stovyklon. Kitą rytą žvalgai pranešė, kad lietuvių kariuomenė jau pasitraukusi.

"Kodėl lietuviai nestojo į kovą? Besiruošiant kautis lietuvių vadas ("konike", eil. 5095). sušaukęs savo žmones, kaip kronika apdainuoja, ėmęs tartis. Bet žvalgai pranešė, kad nuo Dauguvos esanti atvykusi *didžiulė* kariuomenė, kuri lietuvius nugalėsianti (Reim 5099-5104). Tų sensacingų žinių įtakoje pagonys nepaisydami kelių ir lieptų (Reim. eil. 5153-55; 5201-2), greitai pasitraukė. Tačiau (jau) *antrą* kartą 1259m. jiems buvo pasisekę laimingai nuterioti Kuršą.

Pirmame tapo *sumušta* Ordino kariuomenė o antrame, nežiūrint didelio skaičiaus sąjungininkų, buvo leista pagonims pasprukti, būkštaujant su jais susiremti. Nė vienas, nė antras žygis nebuvo atkeršytas. Ypač (šis) antrasis buvo labai negarbingai pasibaigęs. Ir kronistas plačiai aprašo, kaip riteriai savo tarybose stengėsi sau tą negarbę išsiaiškinti. (Reim eil. 5190-5238. Plg. SrL I, 758-759 p.)" (Ivinskis, Durbė).

Taip nesusirėmusi su lietuviais ir jų nepersekiodama Ordino kariuomenė iššygiavo atgal į Rygą, kur ji buvo paleista.

Žiemgalių sukilimas

Pergalės ties Skuodu ir kitų žemaičių sėkmingų žygių įtakoje, antroje 1259 m. pusėje prieš Ordiną sukilo žiemgaliai. Jie išvijo iš savo krašto visus vokiečių fogtus ir užėmė visas pilis, jų tarpe ir Tervetės pilį.

Magistras Burchardas tuoj sušaukė visus komtūrus į Rygą. Pasitarime buvo pasiryžta suruošti žygį į Žiemgalius ir ten pastatyti stiprią pilį iš kurios būtų galima valdyti visą jų kraštą.

1259-60 m. žiemą buvo sutelkta didelė kariuomenė, kurioje dalyvavo net dalinys iš danų įgulos Taline. Didžiulė rekvizuotų rogių gurguolė vežė ginklus ir atsargas statysimai piliai. Pasiekus Tervetę (į šiaurę nuo Žagarės), buvo bandyta ją pulti, tačiau paimti nepavyko. Tada po tolesnio žygio Žemaičių link, buvo sustota ir pastatyta Dobės (Doben) pilis. Ji buvo aprūpinta rinktine įgula ir atsivežtais ištekliais. Po šito darbo kariuomenė vėl sugrįžo į Rygą.

Dobė buvo pastatyta lygiai tarp žemaičių ir žiemgalių žemių ir turėjo tikslą trukdyti abiejų kilčių kariuomenėms susijungti. Todėl 1260 m. dar prieš Velykas žemaičiai puolė Dobę, norėdami ją sunaikinti, bet, nežiūrint didelių pastangų ir aukų, jos nepaėmė ir turėjo pasitraukti.

". . . tomis pasienio pilimis, kaip Dobė, Klaipėda, Georgenburgas, Ordinas iš trijų pusių supo Žemaičius lyg geležiniu lanku. Eilėtoji kronika ir šitame žygyje kalba apie lietuvius ir sako, kad jų širdyse degęs pyktis ir apmaudas, kam Ordino riteriai taip drąsiai jų žemėje įsikūrė. (Reim eil. 5501-5505). Jie kalbėję, kad mirtis (velnias) jiems atkvietusi šituos svečius, kurie jiems visomis pusėmis kenkią. 'Bet mes juos suėmę, jiems plunksnas nupešiosime' (Reim eil. 5509-5510). Šitie vaizdingi žodžiai gali mums charakterizuoti tą nuotaiką, kokia 1260 m. pavasarį buvo susidariusi prieš vokiečius Žemaičiuose ir, tur būt, Lietuvoje." (Ivinskis, Durbė).

Negalėdami paimti Dobės, žemaičiai nusprendė neitralizuoti kitą dar pavojingesnį vokiečių kylį į Žemaitiją — Georgenburgo pilį ant Nemuno. Tam tikslui prieš vokiečių pilį jie pastatė savo pilį, kai kurių istorikų vadinamą Karšuvos pilimi. Iš jos jie galėjo nuolatos puldinėti Georgenburgą, neleisdami jo įgulai atsikvėpti ir trukdyti piliai tiekimą.

"Berods, *pirmą kartą* savo kovose su vokiečiais, lietuviai buvo sugalvoję naują būdą — prieš Ordino pilį pasistatyti savo tvirtovę. Tokios taktikos vėliau laikėsi patys vokiečiai. Ir mes žinome, pav., XIV amž. pirmoje pusėje, kad kryžiuočių Christmemelis (Skirsnemunė) stovėjo prieš lietuvių Biseną, Bajerburgas (prie Gistus upelio) prieš Vėliuoną—Junigėdą, Marienburgas — prieš Peštvę (Peštvėnus — Pistą, prie Seredžiaus). Nežinome keno iniciatyva ši žemaičių pilis prieš Georgenburgą buvo pastatyta. Eil. kronikos autorius sako, kad tai buvo padaryta *sumaningai* Reim eil. 5514-5515). Šitame lietuvių-žemaičių žygyje irgi jaučiamas apgalvotas planingumas, kaip ir visose 1256-1260 m. jų kovose su vokiečiais. Keno nors išmintinga ir suprantanti ranka turėjo duoti jiems nurodymus, vadovauti . . . Pastatydami tvirtą savo pilį Karšovėje, žemaičiai rodė, kad jie visai nėra linkę kryžiuočiams užleisti tą kraštą, kuriame šie jau kad ir nuo 1253 m. pergamente turėjo nuosavybės įrodymus." (Ivinskis, Durbė).

Ordinui neliko nieko kito kaip tik jėga užimti Žemaitiją ir karinėmis priemonėmis pavergti karingus žemaičius. Taip pagaliau pribrendo reikalas Ordinui galutinai atsiskaityti su žemaičiais, duoti jiems lemiamą smūgį ir kartą ant visados užbaigti šį reikalą.

V. KARYBA XIII AMŽIUJE

Iš Žemaičių ir Ordino XIII a. kovų aprašymų ryškėja, kad karių profesionalų kariuomenės, ginkluotos tų laikų geriausiais ginklais, patyrusių vadų vedamos, retai kada sumušdavo žymesnes ir pasiruošusias žemaičių jėgas. Žemaičiai nei skaitlingumu, nei ginklavimu nestovėjo augščiau Ordino. Kronikininkai kartais pagiria jų ginklus, bet beveik visada išpučia jų skaičių, atrodo, kad pateisintų savųjų pralaimėjimus.

Žaliavų stoka neleido žemaičiams ir lietuviams įsikurti žymesnę ginklų gamybą. Ginklai daugiausia būdavo įgijami prekybos keliu, ar grobimo. Jie negalėjo būti geresni už riterių. Juk tik vakarų Europoje buvo ir žaliavos ir ge-

Virš.: grandininių šarvų pavyzdys. Apač.: grandininiais šarvais dėvintis XIII a. riteris, ant nugaros atmetęs šarvus dengiančią galvą.

XIII a. riteris užsideda puodinį šalmą

riausios ginklų kalvės ir žymiausi viduramžių ginkladirbiai.

Gyventojų kiekiu nei Žemaitija nei Lietuva nebuvo didesnė už pajūrio kraštus. Į pajūrį, į Kuršą ir Livoniją žmonės telkėsi prekybos ir pelno traukiami. Atrodo, kad Kurše ir Livonijoje galėjo būti tirščiau gyvenama kaip tų laikų Žemaitijoje. Taigi ir "skaitlingesnės" žemaičių kariuomenės, dažniausiai yra kronikininkų išsigalvojimai.

Taigi, kaip tada paaiškinti žemaičių laimėjimus? Vien tik tarp 1256 ir 1260 m. žemaičiai net keturis kart iš eilės sumuša vokiečius. Atsakyti į šį klausimą, tuo pačiu ir į klausimą, kaip buvo laimėtas Durbės mūšis, pirmiausia reikia susipažinti su viduramžių ir ypač su XIII a. kariniu menu.

Nuo XI a. vidurio iki XIV a. vidurio (tiksliau, pagal C. Omaną, nuo 1066 iki 1346 m.), ištisus 300 metų, mūšio lauke vyrauja šarvuotas feodalinis raitelis. Šio laikotarpio strategija ir taktika buvo beveik visiškai sustingusi ir nebesivystė.

Visas karo menas buvo sutelktas į riterio mokėjimą tvirtai sėdėti balne ir gerai valdyti jietį ir kardą. O jei riteris buvo beatodairiškai narsus ir drąsus, tai jis buvo XII-XIII a. karinio veiksmingumo pavyzdys. Beveik visai nebuvo kraipiama dėmesys į tai, kad drausmė ir taktiniai sugebėjimai yra tiek pat svarbūs kaip ir asmeninis drąsumas.

Feodalinė karinė sistema, užsilikusi dar iš X a., kai ji tiko ginti vakarų Europos sienas nuo magiarų, normanų, ar saracėnų puolimų, visiškai netiko ofenzyvai. Susitelkusi masė mažų valdovėlių, vienas kitam pavyduliavo, nepripažindavo nieko augštesnio už save, nebent tik karalių, kuriam irgi dažnai būdavo sunku tokius neklusnius vasalus tvarkyti. Tokia kariuomenė dažnai virsdavo nedrausminga minia. "Sunkiai surinktos, neklusnios, nepajėgios manervuoti, pasirengę palikti vėliavas kai tik jų trumpas tarnybos laikotarpis pasibaigia, feodalinės jėgos sudarydavo tokių nekariškų savumų telkinį, kokių reta kada buvo." (Oman).

"Visada tekdavo skaitytis su galimybe, kad dėl kokio pasikarščiavusio baronėlio, ar kokio vėliavos vado, kuris niekeno neklausydamas ir tik savo paties neapgalvotu narsumu vadovaudamasis, kritišku momentu pradės kovą, bus suardyta sava rikiuotė ir sujaukti planai" (Oman).

Tada kariuomenėms vadovaudavo ne daugiausia patyrę riteriai, bet turinti augštesnį visuomeninį rangą, ar atvedę į kovos lauką didžiausią dalinį. Kai tik vien drąsa ar kilmė užima sugebėjimo ar patyrimo vietą, tada taktikai ir strategijai vietos nėra.

Tokia būklė tais laikais vyravo beveik visuose vakarų kraštuose. Riterių narsumas arba viską pataisydavo, arba viską pagadindavo:

"Priešui pasirodžius niekas negalėdavo sulaikyti vakarų riterį; skydai būdavo pakeliami,

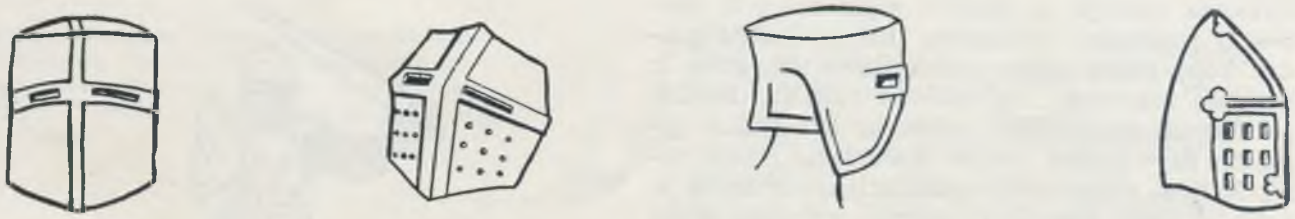

XIII a. šalmų pavyzdžiai

jietys atstatomos, pentinai paspausdavo žirgus ir šarvuota linija dundėdama puldavo, nežiūrėdama koks priešas prieš ją bebūtų. Jos puolimas dažniausiai baigdavosi atsimušęs į akmenų sieną, arba raiteliams suvirtus į kokį kanalą, vargingai suklimpus į pelkes, arba tuščiai šokinėjant aplink kokią užtvarą. Nors ir paprasčiausios taktikos pradus vartojantis priešas negalėdavo nelaimėti prieš tokias kariuomenes" (Oman).

Vos dešimt metų prieš Durbės mūšį po visą Europą nuskambėjo krikščionių riterių pralaimėjimas prieš saracėnus ties El Mansura (1250). Tai būta tipingo XIII a. šarvuotų riterių mūšio prieš pagonis, lengvus raitelius, išmanančius taktiką.

Kai tik prancūzų priekinė sauga prieš save pamatė atvirą lauką ir tarp palmių blizgančias pagonių jietis, negalėjo susilaikyti. Savo grafo Artois vedami, riteriai puolė saracėnus lyg galvų netekę, nors karalius Liudvikas (IX) Šventasis ir buvo griežtai uždraudęs saugai veltis į kautynes. Bet kur tau, riteriai jau lėkė jietis atstatę į mameliukų eiles, kurios smūgio nepriėmė, bet pasitraukė, įsiviliodamos puolančius riterius į užpakalyje buvusio miesto gatves. Tada, tarp namų ir gatvėse išsibarščiusias ir susiskaldžiusias riterių grupeles jie puolė iš visų pusių. Per trumpą laiką grafo Artois dalis buvo sunaikinta.

Riterių pagrindinės jėgos sužinoję apie pavojų jų avangardui, šoko pagalbon. Tačiau, kai kiekvieno dalinio vadas, kiek galėdamas skubėdamas, rinkosi sau trumpiausią kelią, tai prancūzų armija atvyko į kovos lauką ne tvarkingoje masėje, bet susiskaldžiusi daliniais ir dar pairusiais. Taip visa armija, dalimis, iš eilės, ir buvo mameliukų sunaikinta. Visas mūšis tebuvo tik eilė nesuderintų, atskirų kavalerijos dalinių kautynių, pasibaigęs dideliu pralaimėjimu.

Nežiūrint riterių drąsumo ir jų užsidegimo kovoje, susiskaldę ir puolami iš visų pusių siaurose ar klampiose vietose jie negalėjo laimėti. Tai dalinai paaiškina ir riterių kariuomenių pralaimėjimus prieš žemaičius. Pelkių, klampynių ir siaurumų Žemaitijos miškuose netrūko, o tas vietas žemaičiai gerai žinojo.

Viduramžių mūšis rėmėsi riteriu, kuris dėl augšto asmeninės garbės jausmo buvo nedrausmingas. Jam nepakanka, kad jo pusė pergalėtų, ne, jam dar būtinai reikia ir pačiam asmeniškai dalyvauti pergalėje. Tai idėja, kuria jis gyvena, bet tuo pačiu tai yra nedrausmės idėja, paverčianti riterį pavieniu kovotoju. Dėl to Bizantijos imperatorius Leo, savo Taktikoje sako, kad frankų puolimai, raitų ar pėsčių, yra beatodairiniai ir nesulaikomi dėl jų atkaklumo.

Nežiūrint to nepaprasto riterių narsumo, vistik mūšiai ir kautynės būdavo jų dažnai pralaimimos. Kovos įkarštyje vadovybės daugiau jau nebebūdavo, nes ir vadai kaudavosi kaip paprasti riteriai priekyje ir daugiau jau nebevadovaudavo: "kova paliekama pačiam riteriui, kuris turi kenkti priešui kaip ir kur tik įmano". (Delbrueck). Junginio vėliava, tiesa, tarnaudavo kaip telkimosi ženklas, bet ne kaip vadovietė iš kur būtų duodami ženklai valdanti mūšį.

Riterių kautynių tipingas laukas būdavo erdvi lyguma, kurioje raiteliai galėtų laisvai judėti. Sparno atrėmimas nevaidino svarbaus vaidmens.

Į ataką riteriai iš pradžių jodavo lėtai ir tik paskutiniu momentu paspausdavo arklį pilnu greičiu. Tačiau jie nepuldavo kaip modernių laikų kavalerijos valdomas vienetas, bet tik kaip sutelktų individų grupė, kurių kiekvienas veikė savo iniciatyva. Sykį paleidus juos atakon jau būdavo neįmanoma juos valdyti. Paprastai jie nugalėdavo savo svoriu — vienu smūgiu — uno impetu (Smail). Šita taktika ypač ryškiai matyti Kryžiaus karų mūšiuose.

Mūšis dažnai prasidėdavo ne visoms jėgoms puolant iš karto, bet įtraukiant kovon vieną armijos dalį po kitos (Staffelfoermig — Delbrueck), nes tais laikais pirmam susidurti su priešu buvo dar ir garbės reikalas. Kai kuriose kariuomenėse vyravo net tradicinė teisė tam tikriems daliniams leisti susidurti su priešu pirmiems.

Kad feodalų raitelių armija būtu lengviau

valdoma mūšyje, ji būdavo dalinama į 3, kartais ir į daugiau, vadinamų "battles", arba pulkų. Tokį vieną pulką sudarydavo du, arba ir daugiau eskadronų po 100-150 raitelių. Mūšiui eskadronai rikiuodavosi eilėn ar skaidiniais gilumon savo pulko ribose. Tačiau tik retas vadų XIII a. sugalvodavo pasilikti sau rezervą ir retas iš vadų nestodavo pirmon kautynių eilėn asmeniškai dalyvauti kovoje.

Susidūrę tokios dvi vienodos kariuomenės valandomis kovodavo didžiausiame sąmyšyje. Kartais jos persiskirdavo, atsitraukdavo atgal kad leistų atsikvėpti arkliams ir vėl puldavo viena kitą, kol kuri pusė pavargdavo ir palikdavo kovos lauką. Beveik niekam neateidavo galvon panaudoti taktiką, pav. pakreipti rezervą į lemiamą vietą, ar duoti smūgį į šoną ir panašiai (Oman).

Tik todėl iš tų laikų iškyla tokių karvedžių vardai kaip Charles d'Anjou ir Simon de Montfort, nes jie kovoje neužmiršdavo ir taktiką.

Keista, bet per visas kovas Kryžiaus karuose Art. Rytuose, kur vakarų riteriai susidūrė su tikrai jiems pavojinga "amžinąja Azijos partų taktika", t.y. lengvų, judrių raitelių kovos būdu, jie nieko iš to neišmoko ir vis kietai laikėsi senosios šarvuoto, aklo smūgio taktikos. Kryžiaus karų patirtis riterių taktikai turėjo tik nežymios įtakos. Karo menas praturtėjo daugiau karinių įtvirtinimų ir šarvų gamybos srityse, bet ne strategijos ir taktikos. Nieko naujo karo menui nesuteikė nei riterių ordinai, aklai sekę feodalų raitelių taktiką.

XII ir XIII a. riterių šarvai buvo grandininiai, pinti, ir dengė visą riterį nuo galvos iki kojų. Po šarvais būdavo nešiojamas odinis, ar dygsniuotas švarkas. Grandininiais šarvais būdavo dengiami ir arkliai. Toki šarvai saugojo nuo ašmeninių ginklų ir nuo strėlių, tačiau nesaugojo nuo smūgio ginklų — kardo ir buožės, kurie triuškindavo kaulus. Todėl jau XIII a. buvo pradėta grandininius šarvus stiprinti metalinėmis plokštelėmis pavojingesnėse vietose. Tik XIV a. pradėjo vystytis plokštiniai šarvai, pamažu pakeitę grandininius.

Galvą saugojo smailas lengvas šalmas, kuris XIII a. bėgyje buvo pakeistas sunkiu ir didžiuliu puodiniu šalmu, dengiančiu visą riterio galvą ir kaktą, kartais gulinčiu savo svoriu ant riterio pečių.

Tiktai XIV a. išsivystė taisyklė, kad ginkluoti tarnai lydi riterį į mūšį. Tačiau dauguma karinių istorikų mano, jog jau ir XIII a. riteris dažniausiai būdavo lydimas 2-4 ginkluotų tarnų, lengvų raitelių (seržantų). Yra žinoma, jog prancūzų riteriai XIII a. būdavo organizuoti vėliavėlėmis ("bannieres") iš 4-6 riterių,

Prancūzų riteris iš 1289 m., dėvintis grandininiais, vietomis plokštėmis sustiprintais, šarvais

vėliau iš 5-7 riterių, lydimų savo "ecuyers". Vėliavėlės grupuodavosi į "batailles" — pulkus. Vėliava kaip organizuotas dalinys iš keletos dešimčių (25-50) riterių atsirado tik XIV a. ir vėliau (Lot).

Yra manoma, kad XIII a. riteriai mūšyje rikiuodavosi viena, dviem ar net trim eilėmis. Vienam raiteliui skirdavo apie 1.50 m. fronto (Lot). Tačiau yra nuomonių (Delbrueck), kad tada riteriai rikiuodavosi voromis (battles) po 20-25 eiles gilumo, kyliais arba tiesiomis eilėmis.

Kylio formos rikiuotė yra įrodyta XV a. karuose, tačiau XIII a. tik spėjama, kad ji galėjo būti pavartota. Greičiausia, XIII a. dar vis tebuvo vartotos senosios tiesios linijos, iš dviejų ir kartais daugiau eilių.

Pėstininkai

Be raitelių, mūšiuose XIII a., dažnai dalyvaudavo ir pėstininkai, kurie šiaip jau daugiausia tik gindavo pilis, saugodavo stovyklas ir sudarydavo apgulos jėgas.

Tais laikais visos ginklų rūšys teturėjo tik vieną tikslą — tarnauti sunkiems šarvuotiems riteriams. Todėl jokios jungtinių ginklų rūšių taktikos viduramžiais, o ypač XIII a., dar nebuvo. Buvo tik riterių taktika (Delbrueck). Taigi ir pėstija buvo tik pagalbinė ir nelabai vertinama ginklo rūšis.

Kartais pėstininkai būdavo panaudojami pridengti raitelių užnugarį ir kautynėse dalyvaudavo kaip lankininkai, jiečių svaidytojai, arba pikenieriai. Jie niekad nebuvo lemiantis puolimo ar manevro ginklas. Dažnai raitelių mūšiai vykdavo be jokios pėstininkų paramos.

Riterių kautynės XIII amžiuje. Beveik visi riteriai be šalmų. Galvą saugodavo, po grandininiais šarvais dėvimu, apvaliu, metaliniu šalmeliu ir odiniu, arba medžiaginiu pošalmiu.

Viduramžių pėsčių knechtų būrys dar nėra pėstininkai moderniaja prasme. Jie nesudarė taktinio vieneto, t.y. dalinio, kur daugelis karių apjungiami vieningos valios (Delbrueck).

Būdami nedrausmingi, blogai organizuoti, prastai ginkluoti ir neapmokyti (daugiausia ant greitųjų sušaukti) pėstininkai XII ir XIII a. buvo visai neveiksmingi. Kartais pėstininkai būdavo organizuoti į kuopas (connetablies), *vadovaujamas kapitonų.*

Kryžiaus karų įtakoje lanką pradėjo išstumti arbaletas — šaudyklė, kuriuo buvo pradėta perginkluoti pėstininkai. Arbaletu galima buvo iššauti dvi strėles per minutę.

Žygyje pėstininkai eidavo voros priekyje, o kavalerija užpakalyje. Kryžiaus karuose prieš kautynių pradžią pėstininkai išsirikiuodavo priekyje raitelių: priekinėje eilėje, savo didžiuliais skydais prisidengę, sutūpdavo pikenieriai, atrėmę į žemę ilgas pikes, pasvirusias priešo pusėn, antroje eilėje stati arbaletininkai galėdavo šaudyti per savų pėstininkų galvas. Pėstininkui būdavo skiriama api 90 cm. (3 pėd.) fronto.

Jei priešo lengvosios kavalerijos puolimas atsimušdavo į pėstininkų liniją, tada pro sparnus ar tarpeklius sumišusį priešą puldavo ir pribaigdavo sava kavalerija, stovėjusi parengtyje už pėstininkų. (Smail).

Pagrindinis skirtumas tarp Kryžiaus karų mūšių ir tų laikų Europos mūšių buvo tas, kad Europoje abiejų kovojančių pusių kavalerija būdavo vienoda. Kova vyko ne tarp sunkiosios kavalerijos vienoje pusėje ir lengvosios kavalerijos kitoje, bet tarp dviejų priešingų, sunkiai šarvuotų riterių kariuomenių, remiamų ar neremiamų pėstininkų. Iš čia skirtingas mūšio išsirikiavimas Europoje: kavalerija priekyje, o pėstininkai užpakalyje — rezerve, arba pėstininkai centre, raiteliai — sparnuose. Tada, paprastai, lankininkai išėję savų riterių priekin paleisdavo keleta strėlių į priešą ir greitai sprukdavo už savų pikenierių.

XIII a. bėgyje pėstininkai niekada neparodė, kad jie sugebėtų pulti ar manevruoti. Jiems buvo įmanoma vien tik pastovi gynyba. Savo mase, ilgomis pikėmis ir lankais ar arbaletais, *jie dažnai buvo pajėgūs atlaikyti lengvų raitelių puolimą.*

Gynybos atveju raiteliai ir net riteriai dažnai nusipėstindavo kad sustiprintų pėstininkų eiles ir jų moralę. Toki atvejai yra žinomi iš senovės, net nuo VI a., iš Gotų karų, ir kartojasi per visus viduramžius. (Cambridge Hist. of Middle Ages vol. VI ir S.N. and W. Warfare).

Lengvieji raiteliai

Kryžiaus karuose ir kovose su totoriais ir magiarais, vakarų Europos riteriai susidūrė su naujos rūšies kavalerija — lengvąja. Tų, lankais, lengvom jietimis ir kardais ginkluotų, greitų ir judrių raitelių taktika buvo skirtinga nuo riterių. Vaizduodami puolimą, jie apšaudydavo priešą daugybe strėlių ir staiga pasitraukdavo lyg bėgdami, norėdami iššaukti sunkiųjų riterių puolimą ir persekiojimą, kad iširus jų rikiuotei galėtų, apsisukę atgal, savo ruožtu, pulti pakrikusius riterius ir juos sunaikinti.

Kryžiaus karų dalyviai ypač bijojo ir vertino turkų lengvųjų raitelių taktinius sugebėjimus. Jie buvo greitesni ir lankstesni manevruoti už frankus, nes jų arkliai buvo greitesni, o šarvai ir ginklai lengvesni. Turkų pagrindinis ginklai buvo lankas ar arbaletas, lengva jietis, kardas, buožė ir mažas, apvalus ir lengvas skydas. Tuo tarpu frankų skydas buvo sunkus,

pailgo trikampio pavidalo, sunki jietis ir kardas.

Kodėl frankams buvo sunku kovoti prieš tokius silpniau ginkluotus turkų raitelius?

I. Būdami judresni turkai galėjo laikyti norimą atstumą nuo priešo ir pasirinkti momentą jį pulti. Jie nesudarė riterių masiniam smūgiui taikinio, nes galėjo pasitraukti ir smūgio nepriimti, ir vėl grįžti į kautynes puldami pairusias po atakos priešo eiles. Išblaškyti jie vėl greitai susitelkdavo kovai. Jie buvo lyg musės, kurias galima nubaidyti, bet negalima jų atsikratyti.

II. Jie vartodavo klastą, pavaizduodami pasitraukimą ir nuvesdami priešą į pasalas.

III. Būdami judrūs jie galėjo pulti priešą iš šonų ir iš užpakalio. Toks puolimo būdas riterių karuose Europoje buvo visai neįprastas.

IV. Būdami greiti jie sugebėdavo užpulti dar tebežygiuojantį priešą. Tada jie, kaip taisyklė, smogdavo į žygio voros užpakalį.

Be šių pagrindinių savumų, išplaukiančių iš lengvojo raitelio judrumo, turkai buvo geri šauliai — lankininkai. Jie šaudė raiti, nesustodami ir net atsigręžę atgal. Ju šaudymo tikslas būdavo suardyti priešo vienalytumą, todėl būdavo taikoma ne tik į karį, bet ir į jo žirgą. Kadangi riterių taktikos pagrinde yra raitų ataka, todėl buvo svarbu pažeisti jų arklius. Be žalos kurią jos darė, nuolat zvimbiančios strėlės dar ardė moralę ir riterių nervus laikydavo įtemptus.

Kad išvengtų strėlių, riteriai būdavo priversti skubiai sueiti su priešu į sąlytį, reiškia, turėdavo jį pulti. Taip turkai iššaukdavo riterių puolimą.

Tačiau nei judrumas, nei šaudymas vieni pergalės neatnešdavo. Ją iškovoti reikėdavo, galų gale, sueiti artimon kovon kardu, jietimi ar buože. Kai riterių eilės nuo nuolatinio šaudymo ir judesio pakrikdavo, lengvieji raiteliai puldavo. Apšaudymas strėlėmis atpuldavo jei riteriai patekdavo į pasalas, arba jei jie sugebėdavo staiga sudaryti sąlytį. Vargas būdavo sutelktiems lengviesiems raiteliams jei juos ištikdavo riterių linijos smūgis. Lyg geležinis volas jie persirisdavo viską triuškindami ir išblaškydami. Viduramžių riterį geriausia galima prilyginti šių laikų tankui.

Ypač svarbu yra žinoti, kad turkų lengvieji raiteliai sudarydavo vieningus taktinius dalinius, kurie būdavo dažnai puikiai valdomi, to ko trūko riterių daliniams. Turkų vyriausias vadas mūšį valdydavo iš tolo, tik lemiamu momentu pats mesdamasis į kautynes.

Kai XIII a. karų ir apgulų būta daug, taip mūšių, palyginti, maža. Feodalinėje santvarkoje pilis buvo jos dalis, kaip ir šarvuotas riteris. Pilys, dažnai mūrinės, būdavo stiprios ir dėl menkos tų laikų technikos sunkiai paimamos. Dažnai reikėdavo ilgų apgulų, kad pilį badu paimti.

"Modernių laikų karinių ryšių sistema suteikia vadui maksimumą žinių ir kontrolės. Jis žino, kada mūšio eiga jam darosi nepalanki — ir, jei jis nori, gali organizuoti priemones palaipsniui kovą nutraukti, t.y. sukurti eigą, kurios metu jam neribotą pagalbą suteiks modernių ginklų galia. Viduramžių sąlygos buvo visai kitokios. Dar prieš mūšį vadas galėdavo sudaryti planą, pagal kurį jis rikiuodavo savo kariuomenės dalis ir siųsdavo jas į veiksmus. Tačiau kartą pasiuntęs į mūšį jis prarasdavo jų kontrolę, ypač tas atsitikdavo su pačiom veiksmingiausiom dalimis, su šarvuotais riteriais. Jei riterių atakos metu įvykdavo kas nors, kas suardydavo jo planus, viduramžių karo vadas, paprastai, nebūdavo pajėgus pertvarkyti jėgas. Tada mūšio išdavos priklausydavo nuo dalių moralės, asmeninio narsumo ir geros laimės derinio" (Smail).

Taigi viduramčių mūšis būdavo rizikingesnis už modernių laikų. Todėl tais laikais kariuomenės dažnai tik manevruodavo ir nesusitikdavo mūšio lauke.

Taip apžvelgę XIII a. karybos meną, galime pasakyti, kad kryžiuočių ordinas, paveldėjęs geriausias riterių tradicijas, paveldėjo ir jų nelanksčią kovos taktiką, kurią vartojo kovose prieš žemaičius. Žemaičiai, gi, išvystė savitą taktiką, labai artimą Artimųjų Rytų lengvųjų raitelių taktikai ir sekmingai gynėsi ir dažnai sumušdavo XIII a., tur būt geriausią Europos kariuomenę — vokiečių ordino riterius.

(bus daugiau)

Ponui JUOZUI MARČĖNUI, Detroite, Jo žmonai mirus okupuotoje Lietuvoje, nuoširdžią užuojautą reiškia

Konstancija ir Leonas Balzarai

Kpt. JUOZUI MARČĖNUI,
Jo mylimai žmonai Lietuvoje mirus, gilią užuojautą reiškia

Bileriai ir Raulinaičiai

ATMINTINOS NUOTRAUKOS

JONAS RŪTENIS

Šiais metais — visoje sukaktuvinių datų eilėje, Gaižiūnų poligonas jau 30 metų, kaip naudojamas kariuomenės reikalams. Tiesa, 20 metų svetimos, okupantų kariuomenės, bet tas nei kiek nesumažina sentimento — jis toks pats, kaip ir visai pavergtai Lietuvos žemei.

Prisiminimuose ir praeityje tai viskas, tačiau ne vieną karį ir ne vieną ten viešėjusį svečią tie prisiminimai jaudinančiai pakodylina . . .

1930 m. Nepriklausomos Lietuvos vyriausybės rūpesčiu ir pastangomis 68 kv. kilometrų plote įsteigiamas Gaižiūnų poligonas, vos 2 kilometrai nuo Gaižiūnų geležinkelio stoties su centru Ruklos dvare.

Pirmuoju poligono viršininku buvo plk. Urbonas, dabar gyvenąs Švedijoje ir šiais metais parašęs imponuojančią studiją ŽALGIRIS.

Jei šiandien Gaižiūnų poligonas nebenagrinėtinas ir nebesvarstytinas kariniu požiūriu, kaip specifinis karinio paruošimo laukas — tai jis visdėlto pasilieka savo nepriklausomojo laikotarpio dešimtmečiu atmintinas, kaip auklėjantis veiksnys.

Žinoma, atsiras nūdien pas mus asmenų ir sambūrių, kurie paklaus kam tai viskas? Kas iš to?

Bet žinant, kad tiems ir mūsų laikraščiai ir knygos nereikalingos kad visos kultūrinės ir profesinės organizacijos ir vienetai tik "seneliukų žaidimas" ir jie tevertina tik tiek kiek dabar mato, o praeitį negailestingai nubraukia, bet užtat patenkinti, kad jų dūdų tonai jau sutampa su moderniškomis dūdomis.

Tiems šie nuotraukų prisiminimai nei praeity nei dabar nieko nesako. Jų čia niekas ir nesistengia nei pakodylinti nei sujaudinti.

Tikimasi, kad visi kariai, nemaža prakaito, darbo, ištvermės ir sumanumo tuose pušaitėmis apaugusiuose smiltynuose palikę, kitaip žiūri, nors čia dedamos nuotraukos jiems asmeniškai gal ir nebūdingos, bet būdinga pati dvasia, nuotraukų prierašai kalba patys už save:

1. Gaižiūnų poligono amfiteatras su scena medžių pavėsy. Scenoje 2-jų veiksmų komedija—"Jonas būtinoj tarnyboj", autorius nežinomas. "Joną" vaidino žymus Nepriklausomos Lietuvos aktorius Romualdas Juknevičius. Minia žiūrovų su pirmuoju poligono viršininku plk. Urbonu (5 iš kairės) priešakyje.

2. "Kariuomenės pusvalandis" iš poligono. Mėgiamiausioji N. L. visuomenės radio transliacija, sekmadieniais.

Gilumoje (baltu apsiaustu) Ryšių b-no mjr. Mašiotas daugelio transliacijų vadovas, ir daugybės poligoniškų dainų-dainelių autorius. Dainuojama poeto Ant. Miškinio žodžiais: "Širdie, tu nedrebėk prieš būrio Vadą."

3. Karo Mokyklos auklėtiniai, kariūnai, būrių vadų pareigose, poligono laikotarpyje — savo "palociuje"

4. Kariūnas — einąs būrio vado pareigas — atsarginių apmokymo metu. Visi atsarginiai iš Jurbarko ir apylinkių.

Šiuo pradėjus "atminti-nų nuotraukų kampelį" visi kariai kviečiami siųsti KARIO redakcijai nuotraukas iš poligono, pratimų, kareivinių, sporto kariuomenėje ir kt. — jas trumpai apibūdinus.

Pailiustruokime Nepriklausomos Lietuvos Kario Praeitį!

VINCAS NAGORNOSKI IR BALTIMORĖS LIETUVIŲ TEATRO MYLĖTOJŲ DRAUGYSTĖ

MORKUS ŠIMKUS

(Pradžia KARIO Nr. 7)

"Lėkė kaip sakalas, nutupė kaip vabalas," komedija 2 veiksmuose. Vaidinta 1906 m. sausio mėn. 8d., Central Hall 506-510 W. Barre St. Vaidino: Vaišnora, knygvedys, tarnauja banke — Jonas Grinius. Kriščiūnas Antanas, jo draugas — Franas Bakutis. Baltutis, savininkas mažos sankrovėlės — Jonas Matelis. Ona, jo pati — Ona Dereszkiutė. Romeikienė, Vaišnoros šeimininkė — Marijona Bindokiutė. Viršininkas — Franas Czesna. Arbūzov, pristovas — P. Grinius. Kolivanov, urėdnikas — Petras Remeikis· Sagaitis, žandarų šnipas — Juozas Skorko. Giedraitis, policijos šnipas — Povylas Gurklys. Policija, žandarai. Atsitikimas vienam pavietiniame mieste.

Vaišnora privalo apleisti miestą 24 valandų, bėgyje nes pobūvyje pasakė socijalistinę kalbą. Jis susirūpinęs, kur padėti propogandines knygas. Besiruošiant kelionei jį aplanko Kriščiūnas. Vaišnora išvyksta pavedęs išgabenti knygas Kriščiūnui ir Baltučiui. Arbūzovas randa paslėptas knygas. Nutaria prisiųsti agentą saugoti knygų, o pats vyksta pas viršininką. Tuo tarpu, Kriščiūnas, apsimetęs agentu, ir Baltutis knygas išneša. Kolivanovas pasislėpęs gretimame kambaryje seka. Sagaitis ir Giedraitis vaizduoja socijalistus, išsitarus; "ot kad taip carą, tą kalevaikį pribelstų" Kolivanovas abudu suima. Nekreipia dėmesio jų aiškinimui, kad abudu esą agentai — šnipai. Atvyksta viršininkas, Arbūzovas ir suimtas Vaišnora. Knygų tačiau neranda. Arbūzovo svajonės apie pakėlimą ir pasirodymas prieš žandarus nueina vėjais. Viršininkas atspprašo Vaišnorą.

"Kovoje už laisvę", drama trijuose veiksmuose. Vaidinta 1906 m. balandžio mėn. 30 d., Lithuanian Central Hall. Vaidino: Petras, darbininkas, 25 metų — K. Baltruszaitis. Onytė, jo sesuo, 18 metų mergina — Ona Gabriutė. Motina, našlė, 65 metų, džiova serganti — E. Zalnieraicziutė. Antanas, darbininkas, Onytės jaunasis — Jonas Matelis. Baublys, senas darbininkas, 60 metų—Jonas Kulys. Ignašius, kurpius, 50 metų — Juozas Janulevycia. Juozas darbininkas — Juozas Skorko. Nemenskas, buvusis studentas, dabar tarnaujantis banke, agitatorius — Justinas Kulys. Kiemsargis, žandaras, kalėjimo sargas. Atsitinka Vilniuje.

Petras grįžta iš fabriko su draugais. Ateina Baublys su kurpiumi. Ignašius turi vienintelį linksmybės šaltinį— butelį degtinės. Nemenskas atneša atsišaukimus ir raudonos medžiagos vėliavoms. Ruošiasi rytojui, gegužės 1 dienai. Jų šauksmas: "Šalin caro valdžia! Šalin ponai! Lai gyvuoja laisva Lietuva! Gegužės pirmąją darbininkai patenka tarp policijos ir kareivių. Petras parbėga namo sužeistas. Antanas nušautas. Kalėjime Petrą aplanko išprotėjusi Onytė.

"Velnias Spąstuose", dramatiškas paveikslėlis iš trijų veiksmų. Aštuntas B.L.T.M.D. pastatymas įvykęs 1906 m. lapkričio mėn. 19 d., Lithuanian Central Hall. Vaidino: Tupis, miestelio trobelninkas, 60 metų — P. Grinius. Tupienė, jo pati, 55 metų — Veronika Radavyčienė. Magdelė, jų duktė, 20 metų — Adelė Galinaičiutė. Jurgis Žiburys, dailidė, 26 metų — P. Bakutis. Antanas Burbulas, turtingas ūkininkas, 52 metų, našlys — J. Liuiza. Šmuila, žydas, pirklys, 30 metų — V. Nagornoski· Piršlys — P. Gurklys.

Magdelė likusi viena verpia ir dainuoja: Oi smutna, liudna širdelė mano Per visą rudenėlį ... Oi ką prijauti, širdele mano Ar tinginį bernelį ... Jurgis įmeta skiedrų per langą. Skiedras Magdelė nudažys ir papuoš langus, palubes. Jurgis ir Magdelė įsimylėję. Tupis parvažiuoja, nors iš namų buvo pėščias išėjęs. Girioje jis pamatė ką tai atlekiant. Kai išsigandęs persižegnojo, greta jo sustojo arklys pakinkytas į vežimą. Tupienės nuomone velnias aną nešė. Šmuila, radęs gulintį girtą Burbulą pavėžina jį. Pravažiuodamas, Tupio kieme, pamato Burbulo ratukus. Sustoja, nes kur ratukai ten turi būti ir arklys. Burbulas verčia kaltę velniui. Tupis ir jo žmona irgi su velniu turėję bėdos. Šmuila, Burbulo pasiųstas, atneša alaus. Žydas giriasi, kad kas su juo susideda, paskolina jam pinigų, gerai uždirba. Burbulas, kiek pamiegojęs (prie stalo), geria alų ir kabinėjasi prie Magdelės. Šmuila grąžina Tupiui skolą, šimtą rublių. Palūkos 25 rubliai ir dar dovanos: tabakas, degtukai, cukrus, arbata. Tačiau neturi laiko, nes reikia bėgti pas Burbulą pasiskolinti 300 rublių. Laukia geras "gešeftas" su Sintautienės mišku. Vietoje 300 rublių žada atiduosiąs 500. Tupis vėl jam paskolina. Šmuila praneša, kad Burbulas prašąs leisti už jo jų dukterį. Magdelė verkia. Jurgis ramina ir pataria neklausyti tėvų. Tupienė Jurgį išvaro. Šmuilai nepavyksta pasiskolinti 50 rublių iš Tupienės. Žydas grąsina: Ui!.. pasigailėsi!.. Tupienei esant kamaroje pasigirsta durų varstymas. Troboje nieko nėra, Šmuila tyliai įėjęs pasislepia užpečkyje. Piršlys giria jaunąjį. Burbulas lenda prie Magdelės. Vietoje dalios piršlys prašo 300 rublių. Tupis prisipažįsta paskolinęs žydui. Tupienė teturi tiktai 55 sidabriniais. Burbului Šmuila jau nunešęs 200 rublių. Piršlybos išyra. Magdelė minko ducną. Tupienė negali užkurti pečiaus. Mėginant kurti pasigirsta balsas lyg iš švilpynės: "Py-y-y-pt" Tupienė išmėtinėja vyrui, kad nepašventino trobos, gailėjosi rublio, taigi ir įsimetė biesas į pečių. Tupiui degant gramnyčią nukrinta nuo pečiaus šiukšlės. Visi išbėga pas zakristijoną švęsto vandens. Šmuila išlindęs iš užpečkio krečia trobą. Jurgis sugriebia žydą už sprando, šaukia žiburio ir virvės, nes jau sugavęs velnią. Tupis nori Šmuilą mušti, Jurgis neleidžia, nes vagiui bausti yra teismas. Žydą suriša su vadžiomis. Jurgis ramina Turpius. Jis myli jų mergaitę. Turi sveikas

rankas prie darbo. Palengvins jų senatvę. Prašo priimti jį už sūnų išleidžiant už jo Magdelę. Tėvai sutinka. Tupienė: "Tik visūpirm trobą reiks pašvęst, kad nebesivaidintų". Jurgis: (rodydamas žydą) "Kas čia besivaidįs, kad jau velnias spąstuose!"

"Narimantas", tragedija penkiuose aktuose, vaidinta 1908 m. vasario mėn. 24 d., Lithuanian Central Hall. Vaidino: Narimantas, Didis Lietuvos Kunigaikštis — K. Baltrušaitis. Daumantas, jo brolis — Juozas Skorko. Vratislava, Rusijos kunigaikščiutė — Stase Batorytė. Mintvydas, vadas Narimanto kariuomenės — Ignotas Naruševičius. Prakseda, Vratislovos ištikimoji — Marijona Krakauckiutė. Bugardas, prūsas — Povilas Gurklys. Goštautas, Daumanto dvarininkas — Ignotas Liogis. Gransonas, Narimanto dvarininkas — Adomas Žilinskas. Sargybė ir t.t. Scena Utėnuose, Daumanto pilyje.

Vratislava, Narimanto sužiedotinė, jau Daumanto pilyje. Vienos kovos metu Daumantas išgelbėjo Bugardą nuo mirties. Bugardas apleidęs tėvų šalį tarnauja Daumantui. Vratislavai įgriso dvarininkų pataikavimas ir gyrimas. Ji nori, kad tiktai vienos lūpos širdingai ją girtų. Ji myli Daumantą. Vratislava paskirta Narimantui, idant tarp Lietuvos ir Rusijos įsivyrautų sandora. Prakseda neperkalba Vratislavos, kad ji išsižadėtų meilės tėvynės naudai. Du Praksedos prašymai: kad Vratislava prašytų tėvo atleidimo ir palaiminimo vestuvėms su Daumantu ir kad vestuves nukeltų, nes šiandien motinos mirties sukaktuvės. Daumantas prašomas Vratislavos vestuves nukelia rytojun. Daumantas nuliūdęs. Bugardas jį ramina. Jei Narimantas pasitelktų kryžiokus tai jis sukvies prūsus. Daumantas atsako, kad lietuvis kovoja be kitų pagalbos. Mintvydas praneša Narimanto reikalavimą grąžinti Vratislavą, arba išgriaus Utėnus, kaip kad Troja buvo išgriauta dėl Elenos. Bugardo nuomone reikėjo suimti Mintvydą už drąsius išmetinėjimus. Daumantas paaiškina, kad suimdamas pasiuntinį, nesilaikydamas šventos vaišingumo tiesos, pažeistų Lietuvą. Bugardo tikslas suardyti santaiką tarp Narimanto ir kryžiokų. Kilus vaidui tarp brolių, prūsų paramą pasiūlyti tam, kuris jiems bus palankesnis. Su lietuvių pagelba nugalėti kryžiokus, o paskui sumušti ir lietuvius. Utėnai apgulti Narimanto. Daumantas išmetinėja Vratislavai, kad ji jo nemylinti. Jis per mažas valdovas. Narimantas valdo Aukštaičių ir Žemaičių kraštus. Narimantas nekariautų, jei jie būtų apsivedę. Vratislava pasiryžusi greta kovoti. Daumantas atsiprašo, atsisveikina, išvyksta kovoti. Vratislava išmetinėja sau, būdama nesantaikos tarp brolių priežasimi. Išeitį ji mato mirtyje. Prakseda ragina ją nenusiminti. Žemėje nėra laimingų. Kiekvienam skirta kartybių taurė. Vergai, sunkią naštą vilkdami, nesišaukia mirties. Goštautas praneša, kad veikiai atvyks Narimantas laimėjęs kovą. Nesidžiaugia Narimantas laimėjęs. Jis susirūpinęs Daumanto likimu. Nelinksmina jį nei krašto gerovė nei tvirtybė. Mintyse jam tik Vratislava. Daumantas surinkęs likusius kareivius užpuolė pilį ir pateko nelaisvėn. Vratislava maldauja pasigailėti, nebausti Daumanto. Narimantas nusileidžia. Prašo Daumanto paveikti, kad Vratislava jį pamiltų. Jis tada Daumantui netik grąžinsias viešpatystę, bet dar ir padidinsiąs ją. Bugardas siūlo savo paslaugas Daumantui atkeršyti Narimantui. Jis rasiąs būdų nužudyti Narimantą. Daumantas tam priešingas. Bugardas praneša Narimantui, kad Daumantas ruošiasi papirkti sargybą, išsiųsti Vratislavą ir, paskui, pats pabėgti. Mintvydas netiki, Bugardas klystąs, nes sargyba yra nepaperkama. Lietuvių būdas kitoks nei jo tautiečių prūsų. Narimantas paveda Mintvydui saugoti Daumantą. Bugardas pagaliau nunuodyja Narimantą. Daumantas jį užmuša Vratislavos akivaizdoje. Narimantas, prieš mirdamas, Lietuvą paveda Daumantui.

"Žilė galvon — velnias vuodegon", komedija vienoje veikmėje ir *"Dėdė atvažiavo"*, komedija viename akte vaidinta 1908 m. spalio mėn. 28 d. "Žilė galvon — velnias vuodegon" veikiančiosios ypatos: Morkus Garšva, dvarponis. Povilas Skambis, jo urėdas. Morta, Morkaus kaiminka. Rozalija, jos tarnaitė. Silvukas, Morkaus tarnas.

Apysensi, nuplikęs, žilaūsis Morkus nusižiūrėjęs Mortą, ką Morkus kalba, nuolat įterpdamas jo priežodį: "tas to, pone brangus". Morta atvyksta pasiskolinti pinigų. Perskaičiusi laišką, Morkui pasiaiškinus dėl turinio sutinka būti jo žmona. Paaiškėja, kad Rozalija ir Skambis vedę, bet gyvena persiskyrę, nes ji labai mėgstanti skaldyti žandus. Abudu sutaikomi. Silvukas išsiprašo vesti Marytę, nes ir jis nori pačios. Abiejų porų šliūbas bus tą pačią dieną.

"Dėdė atvažiavo". veikiančiosios ypatos: 1. Simas Vingyras, 2. Adomas, jo brolvaikis. 3. Jurgis Spurgis. 4. Ona Garnienė. 5. Jievutė, tarnaitė. 6. Vežėjas. Dalykas dedasi Vilniuje.

Oną lanko apyplikis, akiniuočius Spurtis. Buvęs kasieriaus padėjėjas, nedrąsus prie moterų. Kai rašant aštuonis vietoje skaitlinės pradėdavo rodytis jaunos dailaus liemenėlio mergelės, išgerdavo šešias stiklines vandens. Trečiame augšte gyvena ir piešia paveikslus Adomas. Drobės, dažai, modeliai ir draugai brangiai jam atsieina. Gauti daugiau pinigų, jau prieš du metu jis dėdei pamelavęs kad apsivedė, laikui einant, dar pridėjęs ir du vaiku. Adomas maldauja Oną ir ir ji sutinka dėdės atsilankymo metu pabūt jo žmona. Adomas bijo, kad ūmusis dėdė, paaiškėjus melui, jo išsižadės. Simas Vingyras pagiria brolvaikio išsirinkimą, tačiau užsimano matyti ir vaikus. Adomas neranda auklių su vaikais kuriuos galėtų pasiskolinti. Spurgiui pasimaišius paaiškėjo Adomo melagystė. Vingyras užpykęs atsižada brolvaikio ir skubinasi išvažiuoti. Adomas staiga sužino, kad jo paveikslai parduoti ir jau pragarsėjo. Garnienė perkalba Vingyrą dovanoti Adomui ir atkeršyti jam tuo, kad jei Adomas neparodė marčios, tai jis Adomui parodytų dėdienę. Vingyros apylinkėje viena pana šešiasdešimties metų, kita penkiasdešimties, trečia kurčia, šluba ir pikta. Garnienė pasiteirauja ar nėra jaunos gražios našlės. Tada Vingyras pasiperša Garnienei. Jo giminė esanti sena ir garsi. Jis turi du dvarus be skolų. Garnienė sutinka už jo tekėti.

"Alkani žmonės", keturių aktų drama. Vaidinta 1910 m. spalio mėn. 17 d. Ypatos: 1) Adomas Ambrazas, kurpius. 2) Marcelė, jo pati. 3) Agnieška, jų duktė. 4) Juozas Birutis. 5) Gydytojas, jaunas. 6) Mazurevičius, namų savininkas. 7) Užveizda prie Mazurevičiaus namų. 8) Jaunas ponas. 9) Senas ponas. 10) Pirmoji ponia, labdarė. 11) Antroji ponia, labdarė. 12) Marcijonas, verteiva senais daiktais. 13) Antstolis. 14) Tarnas viešbutyje. 15) Kiemininkas. Policistai.

Ambrazas nuolat pardavinėja daiktus ir prageria. Agnieška dirba skalbykloje. Birutis, kampo nuomininkas pas Ambrazus. Jis nedirba, nuoma nemokėta keli mėnesiai. Birutis, išvadžiojimais apie gyvenimą, ir savo elgesiu primena Raskolnikovą. Iš aklos moteriškės kartą išplėšė duoną. Namų savininkas išvaro iš kambario. Ambrazus, nes nemokėta nuoma. Šeima išsiskirsto. Agnieška užsiima kūno pardavinėjimu,tampa prostitute. Tėvas išprašo iš jos rublį pragėrimui. Birutis aplanko Agniešką. Pavargęs ir nusilpęs, bet atsisako už jos pinigus vaigyti. Motina prašo dukterį mesti tą amatą. Agnieška nesutinka, nes kitaip ji negali uždirbti pragyvenimui. Motina ją prakeikia ir apspjaudo. Birutis atsisveikinęs Agniešką nusišauna. Marcelė pradeda beprotiškai juoktis ir šaukia: žmogus nusišovė! Agnieška pagriebia revolverį, šaunasi ir krinta ant Biručio. Marcelė: "ir dar vienas! ir dar . . ." (Jai besijuokiant leidžiasi uždanga).

"Litvomanai", drama keturiuose veikimuose. Vaidinta 1910 m. gruodžio mėn. 21 d. Ypatos: Skirgailienė, senų papročių bajorė, kuriai materialingoji gerovė terūpi. Leonas, jos sūnus, studentas. Irena, jos duktė, jauna, skaisti, geros širdies, norinti visiems įtikti "panelė". Jonulio Augustinas, klierikas, iš pažiūros ligotas, rimto apsiejimo jaunikaitis. Jonulis, Augustino tėvas, ūkininkas, žilas, savo nelaimės prislėgtas senis. Jonulienė, Augustino motina, paprasta sodietė. Zolienė, prašviesta, numananti žmogaus vertę sodietė. Przevluckio Bronislavas, mandagus, ir daug apie save manąs bajoras. Stungurys, Skirgailų dvaro užvaizdas. Prokuroras. Žandarų viršininkas. Kalėjimo tarnas. Urednikas. Tarnaitė. Žandarai, liudininkai, kalėjimo sargai.

Leonas parvažiuoja namo, su juo kaimynas Augustinas. Nieko neradę namuose dalinasi draudžiamas knygas. Taip juos ir užklumpa Skirgailienė. Ji nori knygas sudeginti, nes Leonas kartą jau buvo įkliuvęs. Stungurys suimtas neišduoda, kad knygas gavo iš Leono. Leonas prižada rūpintis jo šeima, bet netrukus ir pats patenka kalėjiman, nes išsiplepa Stungurienė. Augustino tėvas sėdi kalėjime už žydų mušimą. Pas Augustiną kratydami žandarai knygų neranda. Kalėjimo laukiamajame susitinka Augustinas ir Irena. Jis atvykęs parsivežti tėvo, ji pasimatyti su broliu. Augustino įtikinta Irena prisideda prie veiklos ir atiduoda savo brangenybes pirkti knygom. Augustinas metė seminariją. Jonulienė skundžiasi Zolienei, kad jis nyksta, kosti, bet naktimis vis rašo. Prisipažįsta, kad radusi pas Augustiną Irenos fotografiją ir sudeginusi. Zolienei Augustinas pasisako, kad nakčia nuvyko į Gardus ir išlipino atsišaukimus. Grįžtant kraujas prasiveržė pro burną, sunkiai parėjo namo. Irena visus išdavusi. Zolienė, savo didelę naštą knygų paslėpusi. Kol dar žandarai neatėjo ji nori ir iš Augustino paimti draudžiamus raštus. Augustinas netiki Irenos išdavimu ir knygų neduoda. Augustinas baigdamas skaityti eilėraštį: "Baimė, negniaužyk krūtinės, duok mums ginties nuo gudų, Lietuva mūsų tėvynė, garbė ir laisvė žmonių..." pritrūksta balso ir miršta. Tuo metu įsiveržia žandarai ir suima Zolienę.

"Valsčiaus Teismas" vaidinta 1911 m. gruodžio mėn. 30 d.

"Žmogžudžiai" (gal "Legališki Žmogžudžiai") vaidinta 1912 m. spalio mėn. 14 d.

"Medicinos Daktaras" ir *"Žydas Statinėje"* vaidinta 1913 m. lapkričio mėn. 15 d. "Medicinos Daktaras", komedija. Veikiantieji asmenys: Vaivadienė, Karolius, jos sūnus. Maršalkienė, vaivadienės sesuo. Maršalka, maršalkienės vyras. Teisėjas, Karoliaus dėdė. Hipolitas, maršalkų sūnus. Pulkininkas, vaivadienės kaimynas. Ona, jo duktė. Steponas, vaivadienės tarnas. Viskas atsitinka vaivadienės dvare.

Karolius grįžta iš Charkovo baigęs medicinos mokslus motinai nežinant. Mat, būti daktaru bajorui nepritinka. Teisėjas sužino apie Karoliaus daktarystę. Giminės pasiruošę nutraukti su juo ryšius. Karolius užginčija, kad Pumpuras netiesą sakė. Jis ne medicinos daktaras ,bet pirmos "kliasos" gydytojas. Per ištisus penkis metus nieko nesimokinęs. Dieną, naktį lošė kortomis. Iššaudė apie keturias dešimtis svarų parako. Kiekvienoje mūgėje mainęs arkliais. Charkove palikęs penkis tūkstančius rublių skolos. Mama tiek pinigų neturi. Gal dėdė ir tetulė sumokės. Bet dėl to jis, kaip bajorų sūnus, nesuka galvos. Motina išsitaria, kad geriau jei jis būtų daktaru. Hipolitas parpuolęs su arklių išsisuka ranką. Karolius suteikia pagalbą. Kol daktaras už šešių mylių atvyktų būtų gal pervėlu ir Hipolitas galėjęs likti raišu. Dabar giminės ir pažįstami Karoliaus daktarystei nepriešingi. Ona sutinka tekėti už Karoliaus.

"Teta Pakliuvo", *"Tiktai Niekam Nesakyk"* ir *"Amerikoniškos Vestuvės"* vaidinta 1913 m. gruodžio mėn. 13 d.

"Amerikoniškos Vestuvės," komedija. Veikiančios ypatos: Tamsutis, jaunas vaikinas. Uršulė, jo mylimoji. Piršlys. Piršlė. Gaidys, namų šeimininkas. Gaidienė, jo pati. Visgirtas, senbernis. Muzikantas su armonika. Pabroliai ir pamergės. Policistas.

Pasigėrę susimuša pabroliai, ir piršlys gauna. Policistas; "stop that fight" (rakina rankas). Muzikantas: "ju, sanavagan, mi kik ju" (numuša policistui kepurę ir pats parvirsta). Uždanga.

"Naminis Pleperis" ir *"Gudri Našlė"* vaidinta 1914 m. balandžio mėn. 27 d. Pastatymas įvyko Lietuvių Svetainėj 506-510 W. Barre St. "Naminis Pleperis", komedija vieno veiksmo. Veikėjai: Petras Bamblis — V. Lukoševičius. Agota Bamblienė — M. Bartuškienė. Barbutė jųjų duktė — P. Lelešiutė. Jonukas, jos mylimasis — K. Pečkis. Juozukas — K. Lelešius. Urbonas, "malunjkas" — M. Lukoševičius.
Monologas: išpildys J. Aleksaitis.

"Gudri Našlė", dviejų veiksmų juokažaislė. Tikras atsitikimas kaime Lietuvoje, tarpe 1870-80 m. Veikėjai: Katarina Mancienė, našlė — J. Radzevičius. J. Barsukovas, rusas mokintojas — M. Rutkevičia. J. Miliauckas, daktaras. — J. Bartuška. Karusė, tarnaitė — P. Stapnauckiutė. Magdė, burtininkė — M. Bartuškienė. Rainis, ūkininkas — J. Alyta. Pelutis — J. Aleksaitis. Teatro vedėjas: J.P. Kablis.

"Blinda" (svieto lygintojas) vaidinta 1914 metais rugsėjo mėn. 19 d.

"Abejotina Ypata" ir *"Aš Numiriau"* vaidinta 1914 m. spalio mėn. 31 d.

IV. V. NAGORNOSKI SKAITĖ PASKAITAS TEATRO IR ISTORIJOS KLAUSIMAIS

Nuorašas skelbimo: "*Teatras Prakalbos Ir Deklemacijos!* Baltimore's T.M. Draugiste Parenge Du Perstatymus" Zile Galvoni Velnes Vuodegon ir Dede Atvaževo" o po draugei bus Deklemacijos. Atsibus 28 ta d. Spalio — October ant 7:30 Seredos Vakare (1908) Lietuviu Svetainei 506-510 W. Barre St. Teipgi per garsu Dramatiška raštininka V. Nagornoski, bus išguldimas naudingumas Lietuviškos Scenes." (Lietuviu Spaustuve 215 S. Pace St. Balto, Md.)

Skelbimas parašytas Ignoto Naruševičiaus. Lietuvių Enciklopedijoje XX t. (13 p.) Naruševičius Ignas aprašytas K. Bradūno.

Štai dar vienas skelbimas apie Nagornoski paskaitininką.

NAGI SIKI USZDAINUOKIM!

Vyrai, moters ir merginos,
Diedai, seniai ir vaikinai!
Ar jus žinot ta naujiena?
Pirma karta, ne kasdiena.
Aukit kojas su pantapliais,
Aulais, klumpem ar čebatais;
Traukit kruvon ar po viena,
Ne užmirškit tik ta diena.
Prilekcije tai naujiena
Mojaus triliktaja diena
Ant aštuoniu Seredoje
Lietuviu — Central saleje.
Išguldymas Istorijos:
Prelegento Nagornoskio.
Apie Lietuviu senovę,
Kovas, vargus ir gerovę
Viešpataujant kunigaikščiams,
Ar kitiems musu ponaičiams.
Ineiga tik dešumtukas,
Jau tai baikos arba štukos.
Kožnas vienas užganedints,
Bus ta diena ištikruju.
Ba išgirs ko negirdejo,
Baltimorej ne no vieno.
Aprič to da bus kas kita
Deklemacijos ir dainos.
Jau sakau tiktai gerybe,
Kaip tuos barščuos tie du grybai·
O jug tiktai dešumtukas,
Mokslas dainos ir da štukos.

(Lietuviu spaustuve 215 S. Paca St. Balto., Md.).

"Pileniečių" pastatymo 1921 m. dalyviai

PASTABOS

1909 m. gegužės mėn. 25 d. Knygynas suruošė vakarą "Vodovilius". B.L.T.M.D. tą proga suvaidino vieno akto komediją "*Nepažino*". Vaidino: Šeimininkas — J. Naruševičius; Tavirla, dėdė — J. Skorka; Ferdinantas, studentas — K. Šalkauskas. Komedijos turinys taip aprašytas: "Atsitinka vieszbutije. Szeimininkas apgailestauje kad leido giviantie studentui. Manydamas kad studentas nesugrisz paveda kambari Tavirlai. Studentas pareina namo nematidamas Tavirlos gula ant lovos ir tuo tarpu isigasta Tavirlos. Studentas siunczia Tavirla pas szeimininka. Ateina szeimininkas su Tavirla ir iszranda kad Ferdinantas yra Tavirlos brolvaikis."

Komedija sukurta ir režisuota J. Skorkos. Reikia manyti, kad panašių savos kūrybos veikalų ir daugiau buvo vaidinta.

1919 m. lapkričio mėn. 17 d. Vyčių 19 kuopa suvaidino "*Valkata*", keturių veiksmudramos vaizdelį. Režisavo V. Nagornoski. Pastatymas įvyko Lietuvių Šv. Alfonso Svetainėje. Vaidino: Matas Liniavičius, turtingas bankininkas — V. Strasdauskas. Liniavičienė, jo žmona — E. Cužauskiutė. Liudmila, jųdviejų augintinė skaitoma kaipo tikra duktė — O. Akilaičiutė. Zonė, jų tarnaitė — M. Sakevičutė. Zigmontas, jaunas oficierius, Liudmilos numylėtinis — A. Benešiunas. Faddejus Kozlovas, Liniavičių dvaro prižiurėtojas, mylintis Liudmilą — A. Sakevičius. Jurgis, valkata — A. Bučnis. (Spauda A. Ramoškos 514 W. Saratoga St. Baltimore, Md.).

Veikėjus rašinyje vardinau kaip jie yra kūriniuose, bet ne programose. Živilėje — "Terla", Pileniečiuose — "Terlas". Tai pat Živilėje rašoma "Parajus". Vaidintojų pavardes nurašiau iš programų nekeisdamas rašybos. Nevengiau ir kitų įvairumų: Živilėje — "vaidelytės," Rutvilėje — "vaidylaitės". V. Nagornoski savo veikaluose įvairumų nevengė, pav. Pileniečiuose: vokiečiai, kryžiaus raitoriai, kryžiokai, kryžeiviai.

1890-1897 m. tarpą, galima skaityti, Lietuvių Mokslo Draugystės laikotarpiu; 1897—1915 m. Baltimorės Lietuvių Teatro Mylėtojų Draugystės laikotarpiu.

Amerikos Lietuvių Atletų Klubas, įsisteigęs Prieš 1914 metus, metų eilę buvo veiklus sporto srityje. Dainos Draugija, įsisteigusi 1931 metais, ilgoką metų eilę vyravo dainavimo mene.

Baltimorės lietuvių kultūriniame gyvenime kiekvienas tų laikotarpių paliko ryškius, skirtingus pėdsakus.

NAUDOTASI:

Živilė. Duktė Karijoto. Istoriška tragedija 5-se aktuose 8-se atidengimuose. Parašė V. Nagornoski's Tėvynės Mylėtojų Draugystė, No. 15. Plymouth, Pa. Spauda "Vienybės Lietuvninkų" 1905. 18 pusl.

Pilėniečiai. Istoriška tragedija penkiuose aktuose, aštuoniuose atdengimuose. Parašė V. Nagornoski. Shenandoah, Pa. Spauda ir turtas "Darbininkų Vilties". 1908 m. 156 pusl.

Revoliucijos Viltis. Tragedija trijuose aktuose. Parašė Vincas Nagornoski, 1823 W. Mulberry Street, Baltimore, Md. 1934 m. Rankraštis.

Rutvilė. Žemaitijos Mergelė. Istoriška tragedija penkiuose aktuose septyniuose atidengimuose. Parašė V. Nogornoski autorius: "Živilės" "Pilėniečių", "Revoliucijos Vilties". Išleido Rutvilės Kningų Spausdinimo Bendrovė. New York, N.Y. Spauda "Tėvynės". 1912. 152 pusl..

Doros Sargas. (Vaizdelis iš baudžiavos laikų) Drama trijuose aktuose. Parašė V. Nagornoski. 1921 m. Spauda "Amerikos Lietuvio", 15 Mulberry Street, Worchester, Mass. 90 pusl.

Bijūnėlis. Komedija — drama, keturiuose veiksmuose, šešiuose atdengimuose, su dainomis. Parašė V. Nagornoski. 1925 m. Spauda "Amerikos Lietuvio", 14 Vernon Street, Worchester, Mass. 124 pusl.

Knygynas Šventame Aržuole. Vien-aktė drama. Parašė V. Nagornoski. 1933 m. birželio 3 d. Rankraštis.

Vytis Kankinys. Penkių veiksmų tragedija. Parašė Vincas Nagornoskis. 1936 m. "Darbininko" spauda 366 W. Broadway So. Boston, Mass. 170. pusl.

Vincas Nagornoski, Amerikos Lietuvių Dramaturgas. Nadas Rastenis "Naujienos" 1953 m. rugsėjo 12 d. Nr.

Veidrodis. Mėnesinis iliustruotas žurnalas pašvęstas teatro ir scenos reikalams. Metas pirmas. No. 10. Spalis MCMXIV. Leidžia "Veidrodžio" Bendrovė, 731 W. 18-th Street, Chicago, Ill. Redaktorius Br. Vargšas.

Mindaugis Lietuvos Karalius. Istorijos paveikslas penkiuose aktuose. Lenkiškai parašė Julius Slovacki. Lietuviškai vertė Vincas Kapsas. Chicago, Ill. Kasztu ir spaustuve "Lietuvos" 924 33rd. St. 1900. 86 pusl.

Amerika Pirtyje. Komedija iš trijų dalių. Parašė Keturakis. Tilžėje. Išleido M. Noveskis. 1895. Spausdinta pas J. Schoenke. 43 pusl.

Keistutis. Tragedija penkiuose aktuose. Tėvynės Mylėtojų Draugystė. No. 1.Lenkiškai parašė A. Asnyk. Lietuviškai vertė Vincas Kapsas. Tilžėje 1897. Spausdinta E. Jagomasto. 102 pusl.

Lėkė Kaip Sakalas Nutūpė Kaip Vabalas. Komedija 2 veiksmuose. Lietuvių Socijaldemokratų Partija. Londone. 1905 m. 32 pusl.

Kovoje Už Laisvę (Drama 3-se veiksmuose). Apuokas. Lietuvių Socijaldemokratų Partija. Londone 1904 m. Published by J. Lizdeika, 28 Gray Str., Silverton, London E. 20 pusl.

Velnias Spąstuose. Dramatiškas paveikslėlis iš 3 veiksmų. Parašė Dvi Moterys. Kudirkos Išdas Nr. 3. Tilžėje Spausdinta pas J. Šenkę. 38 pusl.

Narimantas Didis Lietuvos Kunigaikštis. Lenkiškai parašė Teklė Vroblevskienė. Sulietuvino Vincas Kudirka. Vinco Kudirkos Raštai. Dramos ir apysakos. Tomas IV Surinko ir spaudai prirengė Juozas Gabrys. Paveikslus darė Loevy. Vignetas piešė A. Braks. Spaudė v. Mauderodė, Tilžėje. MCMIX. 185-234 p.

Žilė Galvon — Velnias Vuodegon. Komedija vienoje veikmėje. Pagal lenkiška sutaisė M. Pi-s, Chicago, Ill. Turtu ir spauda "Lietuvos" 924 33-rd Street, 1903. 32

Dėdė Atvažiavo. Komedija viename akte. Pagal lenkišką sutaisė K. B-a ir M. P-is. Chicago, Ill. Spauda "Lietuvos", 924 33-rd St. 1902. 62 pusl.

"KARIO" DEŠIMTMEČIO AMERIKOJE PROGA

PRANYS ALŠĖNAS

Su š.m. lapkričio mėn. numeriu mūsiškių karių — veteranų taip mylimas ir visad nuoširdžiai laukiamas svečias, "Karys", užverčia pirmojo dešimtmečio Amerikos žemyne lapą.

Ką per tą laiką "Karys" į šį lapą įrašė ir ką nuveikė — matėme. Nors pravartu trumpais bruožais tą ir dar kartą prisiminti. O ką jis įrašys ateityje — lauksime, stebėsime ir džiaugsimės sklaidydami jo puslapius ir džiaugdamiesi jo patiekiama medžiaga.

Tiesa, dešimtmetis — nėra ilgas laiko tarpas, tačiau, anaiptol, tai nėra ir mūsų mylimo "Kario" pragyventas tik tokio ilgumo amžius. Jis savo kelionę pas Nepriklausomos Lietuvos karius pradėjo tik vieneriems metams praslinkus po Lietuvos laisvės atgavimo. Pradžioje, pavadintą "Kariškių Žodžiu", 1919 m. gegužės 22 d., jį pradėjo leisti Krašto Apsaugos Ministerijos literatūros skyrius. Po to, 1920 m. spalio mėn. 5 d., ta pačia numeracija šis karių laikraštis pradėtas leisti jau "Kario" vardu. Ir nūn, kaip matote, tas pats "Karys", visokiausių likimo audrų ir bangų blaškomas, kartu su mumis, gana žymia dalimi Lietuvos kariuomenės atsargos karių, bebėgdamas nuo žudančio ir visa naikinančio bolševikinio košmaro, atsirado JAV-bėse ir iš čia — jau visas dešimtmetis — ištikimai lanko lietuvius karius — veteranus netik Amerikoj, Kanadoj, Pietų Amerikos kraštuose, bet ir visame plačiame pasaulyje.

Šiuo metu prie "Kario" yra įvesti ir giminingos Lietuvos kariuomenei organizacijos — Šaulių Sąjungos narių skyriai: "Tremties Trimitas" ir "Šaulė Tremtyje". Taigi, tokiu būdu "Karį" skaito ir mūsiškiai broliai bei seserys šauliai.

Išeivijoj tęsiamas "Kario" žurnalo leidimas mums, atsargos kariams — yra begaliniai didelės svarbos reikalas, nes tai yra itin kultūringa lietuvių karių, išblaškytų plačiajam pasaulyje, jungtis, kuri padeda lengviau pernešti Tėvynės ilgesį ir apmarinti nostalginius jausmus.

Tiesa, retas svečias tas mūsų "Karys" išeivijoj, tegaunamas tik kas mėnesį, bet jo reikšmė — itin didelė. Gavęs žurnalą, nors valandėlei pasijuntu tarytum vėl nukilęs į Žaliakalnį, į gusarų kareivines, kuriose anuomet taipogi laukdavau "Kario", nors daug dažniau išeinančio . . .

"Karys" tremties lietuviams kariams — paskatinimo nenusiminti, nepalūžti akstinas. Jis teikia jiems ištvermės, ryžtingumo ir pasiaukojančos dvasios laukimo kely. "Karys" mums padeda puoselėti ryžtingą viltį, jog ta žiaurioji neteisybė, padaryta mūsų gimtajam kraštui, nesitęs amžinai. Brutalus ir žiaurus okupantas — bolševikas turės pasitraukti iš mūsų šventos žemelės Lietuvos. Nemindys jo purvini batai mūsų tėviškės laukų, kelių ir sodybų takų visados. Pasaulis pergyveno džingiskanus, hitlerius, mussolinius, stalinus. Jis pergyvens ir kruščiovus bei kitus priespaudos ir vergijos vykdytojus.

Mes tvirtai tikime, kad "Karys" parves mus iš plataus pasaulio pakraščių į laisvą ir gražią Tėvynę Lietuvą!

Tad dėl augščiau paminėtos priežasties mūsų "Karys" išeivijoj mylėtinas ir visokiausiais būdais remtinas. Negana to, "Karys" ir kitu keliu varo gana gilią ir naudingą kultūrinę vagą. Jis jau išleido eilę itin vertingų knygų, kurių kultūrinis kapitalas — niekad nežus. "Kario" išleista H. Sienkevičiaus trijų tomų istorinis romanas "Kryžiuočiai", Prof. V. Biržiškos brandžių straipsnių rinkinys "Praeities Pabiros" ir taip reikalingas bei naudingas, pasirodęs pačiu laiku (švenčiant 550 m. sukak-

---

Alkani žmonės. Keturių aktų drama. Konstantinas Jasiukaitis. "Vilniaus Kanklių" išleidimas No. 2. Vilnius. "Vilniaus Žinių" spaustuvė. 1908. 48 pusl.

Litvomanai. Drama keturiuose veikimuose. Parašė Dvi Moteri. Atspauzdinta iš "Varpo". Tilžė. 1905 m. Adresas; M. Saunus, Tilsit, Fabrikstr. 27. Spauzdinta pas Otto v. Mauderodę, 58 p.

Medicinos Daktaras. Komedija vienoje veikmėje. J Korzeniowski. Sulietuvino Vaidevutis. Nr. 265. Chicago, Ill. "Lietuvos" spauda, 3252 So. Halsted St. 1911. 42 pusl.

Amerikoniškos Vestuvės. Komedija dviejuose aktuose Parašė Iksas. So. Boston, Mass. "Keleivio" spauda ir turtas. 1912 m. 24 pusl.

Blinda — Svieto Lygintojas. Keturių veiksmų ir vieno paveikslo drama. Veikiančių ypatų 15. Parašė Žemkalnis. 127 pusl. (Nurašyta iš "Veidrodis" No. 6-8 1914 m.)

Vaito Pirszlyste. Komedija 2 se permainose Sutaisė Juozupas Giegžnas. Iszleido V. Karalius. Baltimore, M 1897 m. 56 pusl.

KARIO Dešimtmečio minėjimo pobūvis Brooklyne, įvykęs spalių 1 d. Atletų Klube. Virš.: KARĮ sveikina Lietuvos konsulas New Yorke A. Simutis; sėdi iš k.: M. Raulinaitienė, Z. Raulinaitis, J. Šlepetys, V. Alksninis, L. Bileris, O. Bilerienė, kun. P. Giedgaudas, V. Rastenis. Apač.: redaktoriaus žodis. Nuotr. darė J. Tysliava, jr.

SVEIKINIMAS KARIUI

Praeitais metais turėjome garbę pasveikinti KARĮ, jo 40 metų sukakties proga. Tada prisiminėme KARIO nueitą šakotą kelią ir jo milžinišką įnašą įdėtą į lietuvio kario sielą, kada jis ginklu rankoje kovojo Nepriklausomybės Kovas ir kada taikos metu, būdamas laisvas, mokėsi tėvynę ginti.

Šį kartą, mielą KARĮ, jo štabą ir bendradarbius, sveikiname dešimties metų Jungtinėse Amerikos Valstybėse darbo sukakties proga.

Ir čia, svetingo krašto padangėje, KARYS varo gilią lietuviškojo darbo baro vagą, nežiūrint į tai, kad spaudos darbuotojo sąlygos išeivijoj nėra palankios ir dėkingos.

Išeivijoj KARYS palaiko ir stiprina lietuvio kario dvasią ir tradicijas, skatina mus visus kilniems darbams, primina mūsų pareigą dirbti ir aukotis, kad pavergtoji tėvynė greičiau susilauktų laisvės rytojaus.

Visi lietuviai išeiviai, pirmoje eilėje ramovėnai ir šauliai, visomis išgalėmis turime KARĮ remti ne tik moraliniai, bet ir medžiaginiai, kad jis lengviau galėtų visus sutinkamus sunkumus nugalėti. O tų sunkumų jis turi.

Nuoširdžiai linkime mūsų ištvermingam ir niekad nepavargstančiam KARIUI, jo štabui ir bendradarbiams sėkmės. Gyvuok ir klestėk ilgus metus, mūsų mielas KARY!

LIETUVIŲ VETERANŲ SĄJUNGOS
"RAMOVĖ" CENTRO VALDYBA

1960-10-7

---

tį), O. Urbono veikalas — studija su mūšio schemomis ir gausiai iliustruota knyga: "1410 Metų Karas ir Žalgirio Mūšis".

Šia proga nuoširdžiai sveikintinas dabartinis ryžtingasis "Kario" Redaktorius, Zigmas Raulinaitis, kuris, pats būdamas karys, tvirtai laiko rankose redaktoriaus vairą. Taipogi nuoširdžiai prisimintini ir kiti: galima sakyti, oda ir kaulais suaugęs su "Kariu" redaktoriaus pavaduotojas Stasys Butkus ir visi kiti redakcinio štabo nariai bei atskirų skyrių vedėjai, o taip pat — bendradarbiai ir administracinis bei platinimo personalas, kurie visi, bendromis jėgomis, įgalina "Kario" kelionę pas skaitytojus, kurių šeima taip plačiai išblaškyta po įvairius pasaulio kampelius.

Baigiamoji mano mintis — tai linkėjimas: antrojo dešimtmečio eigoj — teparveda mus "Karys" į laisvės spinduliais apšviestą Tėvynę Lietuvą, o mes, savo ruožtu, neužmiršime ir neapvilsime "Kario" tremtinio.

Didžiai Gerbiamieji,

Leiskite pasveikinti Jus Jūsų jubiliejaus proga ir palinkėti Jums ir toliau sekmės šiais laikais taip sunkiame spaudos darbe. Tebūnie Jūsų pastangos ir toliau nesibaigiančio džiaugsmo ir pasitenkinimo šaltiniu Jūsų skaitytojams.

Su tikra pagarba —

Vyt. Vygantas
Reikalų Vedėjas ir Redaktorius
LITUANUS, Lithuanian Collegiate
Quarterly

PADĖKA

KARIO pirmojo dešimtmečio minėjimas įvykęs Brooklyne spalių 1 d., ir praėjęs labai sekmingai, buvo surengtas sutelktomis KARIO bičiulių pastangomis.

Visiems talkinusiems minėjimą rengiant ir savo apsilankymu pagerbusiems KARĮ priklauso nuoširdi padėka. KARYS ypač dėkingas visiems žodžiu ar raštu sveikinusiems; pobūvio programai sumaniai vadovavusiam p. V. Alksniniui; menišką žodį tarusiam p. J. Rūteniui ir parėmusiems KARĮ dešimtmečio proga, kurių sąrašas čia seka:

1. Kun. P. Giedgaudas, O.F.M., Brooklyn, N. Y. $50.00
2. Didžiulis Vytautas, Bogota, Columbia 50.00
3. LVS "Ramovė" Hartford'o skyrius 10.00
4. Giedrys Andrius, Brooklyn, N. Y. 10.00
5. Katinas Petras, Brooklyn, N. Y. 10.00
6. Lapienė Pranė, Stony Brook, N. Y. 10.00
7. Brazdžionis Balys, Chicago, Ill. 5.00
8. Strimaitis Jonas, Elizabeth, N. J. 5.00
9. Vencius, B.K., DDS, Brooklyn, N. Y. 5.00
10. Klimavičius Jonas, Brooklyn, N. Y. 3.00
11. Rūtenis Jonas, Brooklyn, N. Y. 2.00

Dėkingi esame Atletų Klubo vadovybei ir šeimininkėms už gražiai papuoštą salę ir gausias vaišes.

KARIO Redaktorius ir Administratorius

—o—

JAV Sveikatos, Švietimo ir Labdaros departamento leidinyje Cancer Chemotherapy Reports, Nr. 7, yra paskelbtas KARIO skaitytojo, buv. Lietuvos kariuomenės karininko, Vlado Žibo, straipsnis The Development and Operation of a Rat and Mouse Breeding Laboratory. Straipsnis paruoštas talkininkaujant J. J. Oleson. V. Žibas tęsia chemines studijas, kurias numato netrukus baigti ir toliau dirbti diplomuotu chemiku.

Gen. št. plk. KAROLIUI DABULEVIČIUI ir artimiesiems, jo mylimai žmonai a.a. ONAI mirus, gilią užuojautą reiškia

Ignas ir Elžbieta Apyrubiai

J. A. Valstybės

— Iš 25 Atlas raketos iššovimų 22 buvo sekmingi. Atlas raketa yra tarpkontinentinė, siekia virš 9,000 mylių; taikli — taikinį kliudo 2 mylių tikslumu. Buvo tikėtasi pasiekti tik 5 mylių tikslumo. Vairuojama radiju gana tiksliai. Kai raketa pasiekia reikiamą greitį ir tinkamą trajektoriją, jos motorai sustabdomi radio pagalba nuo žemės. Priešo trukdymai tada valdymo sistemą paveikti negali. Ji yra jau tarnyboje nuo pereito rudenio.

— Bomarc raketa pasižymėjo valdymo lankstumu. Viena Bomarc A raketa buvo paleista į taikinį, bet ore buvo nukreipta į kitą taikinį, o į pirmąjį paleista antra Bomarc A raketa. Abu taikiniai (sprausminis Shooting Star naikintuvas ir raketa Regulus II) buvo kliudyti. Bomarc A (iki 200 mylių) 10 bandymų ir 2 bandymai Bomarc B (iki 400 mylių) buvo sekmingi. Tikima, kad šie pasisekimai grąžins jos vystymui nutrauktus kreditus.

Armijos raketai Nike Herculus pavyko numušti Corporal raketą 10 mylių augštyje. Abi raketos skrido keletos tūkstančių mylių greičiu.

— Raketa varoma atomine energija pirmam skridimui bus paruošta neankščiau 1963 metų.

— Karo laivyno kietu kuru varoma Polaris raketa sekmingai praėjo pagrindinius bandymus iš požeminių vamzdžių ir nuo pasinėrusio povandeninio laivo. Ji siekia iki 1100 -1,300 mylių. Kietas kuras suprastina gamybą, sandėliavimą ir jos panaudojimą.

Galvojama, kad dabartinis jos atominis užtaisas yra per silpnas, tik 1 megatono pajėgumo (megatonas yra lygus 1 milionui tonų sprogstamosios medžiagos sprogimo jėgai). Reikėtų jos pajėgumą pakelti iki 5 megatonų. Tokio pajėgumo atominis užtaisas pajėgtų sunaikinti požemiuose esančias rusų raketų ugniavietes.

— Jau gaminamos trijų rūšių Falcon raketos, paleidžiamos iš lėktuvo į oro taikinius. GAR-11 raketa turi atominį užtaisą, vairuojama radaru, gali būti nutaikinta į piloto nematomus taikinius. Šia raketa bus ginkluoti oro gynybos naikintuvai F-102. Kiti du tipai bus naudojami aviacijos sprausminiuose naikintuvuose F-106A. Viena — GAR -3A vairuojama radaru, antroji — GAR-4A turi jautrų infra-raudonųjų spindulių pajautėją, kuris ją nutaiko į taikinį. Paprastai lėktuvas nešasi jas abi kartu. Geram orui esant jos abi geros; į smulkius taikinius, su infra-raudon. spindulių pajautėju, patikimesnė, bet lyjant geriau naudoti radaru vairuojamą.

— Bandomas naujas kuras — skysto ir kieto kuro kombinacija. Panaudojant vieno ir kito kuro geras savybes tikimasi pasiekti didesnio pajėgumo, tolimesnių atstumų ir didesnio lankstumo degimo kontrolėje.

— Jau masiniai gaminami vidutinio svorio tankai M60. Toks tankas turi 750 arklio jėgų dyzelinį motorą, operatyvinis veikimo atstumas iki 250 mylių; tai yra 40% toliau už M48, dabar naudojamo tanko. Jo statyboje, kur tik buvo galima, panaudotas aliuminijus, dėlto jo svoris tik 51 tona, pusantros tonos lengvesnis už M48, bet turi daug stipresnius šarvus.

Lengvesnis svoris, 28 colių platumo vikšrai ir didesnis augštis nuo žemės jam suteikia galimybę nugalėti sunkią ir nelygią vietovę. Jis gali lipti į 60 laipsnių kalvas ir perlipti iki 3 pėdų augščio stačiais kliūtis. Greitis: per laukus 15 mylių ir keliais normaliai — 32 mylios per val. Ginklai: 105 mm patranka galinti pramušti bet kokio tanko šarvus; jos vamzdžio išvidinė dalis (įmova) lengvai pakeičiama lauke; ir du kulkosvaidžiai — vienas įtaisytas patrankos skyde, 7.62 mm ir antras .50 kalibro pačiam tanko bokštelyje; jis užtaisomas, nutaikomas ir iššaunamas iš tanko vidaus.

— Prie Jungtinio Štabo Viršininkų sudaroma nauja ryšių žinyba — Defence Communication Agency, kuri perims ir apjungs Armijos, Laivyno ir Aviacijos ryšių tarnybas ir priemones bei tinklus. Dabar tokių ryšių tinklų yra apie 80 išsiskleidusių visame pasaulyje. Jinai vadovaus visiems ryšiams pradedant Krašto Gynimo Departamentu ir baigiant dalimis turinčiomis pastovius štabus. Šiai žinybai nepriklausys taktinės organizacijos ryšiai, ryšiai tarp laivų, laivų ir kranto, taipgi — ryšiai žemė-oras ir priešingai. Tuo tikima sutaupyti pinigų ir žmonių.

— Rugsėjo 10 d. J.A. Valstybėse ir Kanadoje bus sustabdytas bet koks civilinių lėktuvų judėjimas šešioms valandoms. Tuo laiku kariniai lėktuvai vykdys specialius pratimus.

— Malūnsparnį pritaikė minų gaudymui jūroje.

— Pontoninis tiltas be pontonų naudojamas persikelti per Reiną Vokietijoj. Jam naudojamos tuščiavidurės plokštės, kurių viena pusė turi skyles, per kurias patekęs oras vi-

---

KARIUI

Dešimtmečio J. A. Valstybėse atsikūrimo proga sveikiname atkūrimo Iniciatorius, Redakcijos ir Administracijos Kolektyvą, Bendradarbius ir Bendraminčius ir linkime viso geriausio.

Gyvuok, KARY, iki vėl galėsi į mus prabilti, kaip prabilai 1919 metais — "Valio Laisva ir Nepriklausoma Lietuva!"

L.V.S. Ramovė Hartfordo Skyrius
P-kas P. Simanauskas
Sekr. A. Maslauskas
Ižd. V. Nenortas

---

dun neleidžia plokštei skęsti. Tokiu tiltu pervažiuoja sunkieji tankai.

— Strateginė aviacija greitai įgis naują bombonešį B-58 Hustler. Jo įgulą sudarys tik trys lakūnai, jo greitis apie 1,400 mylių per val., gales pakilti iki 60,000 pėdų. Jis pakeis B-47 bombonešį.

Numatant, kad lėktuvai dar bus kurį laiką reikalingi, projektuojamas naujas bombonešis B-70 Valkyrie, kuris galės skristi iki 2,100 mylių greičio, pakilti iki 70,000 pėdų augščio.

J.L.

VAKARŲ VOKIETIJOS GINKLUOTOSIOS JĖGOS

Vokietijos parlamento biudžeto komisija 1960 m. kovo mėn. patiekė tokius davinius apie kariuomenę; įvairių laipsnių karininkų yra 20, 210, tame skaičiuje 140 generolų; puskarininkių — 84,161 ir eilinių — 170,510.

Taigi, vienam generolui tenka 1218 kareivių, vienam karininkui— 8.4 kareiviai, vienam puskarininkiui — 2.2 kareiviai. Iš to aiški išvada: Bundeswehras yra grynai kadrinė organizacija, kuri per trumpą laiką gali išaugti į galingą kariuomenę.

Kariuomenė dabar ginkluojama naujausiais ginklais, kas sprendžiama iš išleidžiamų jai sumų. Iki 1959 m. pabaigos ginklavimo išlaidos siekė 12 milijardų markių, kur figuruoja ir "tam tikri pristatymai iš JAV". Vien tik karinės technikos bandymams praeitais metais Vokietija išleido 650 mil. markių.

Plečiamas ir jūrų laivynas, statomi nauji vienetai. Mėnesiniuose manevruose dalyvauja daugiau kaip 100 karo laivų. Wilhelmshavene veikia didelė karo laivų statykla.

Pagal NATO nutarimus vak. Vokietija jau turi suformuotus 40 batalionų raketoms šaudyti, 28 batalionus priešlėktuvinių raketų, kiekvienas batalionas turi po 48 svaidyklas ir virš 100 bepilotinių bombonešių. Visos raketos turi ir atominius užtaisus. Krašto aps. ministerija jau atstatė 116 kareivinių pastatų ir dar stato 123 naujas.

Ne veltui Chruščiovas, pats drebėdamas, kiekviena proga visus gąsdina vokiečiais.

K.M.J. Šarūnas

Malonus Skaitytojau, ar jau atsilyginai KARIUI už prenumeratą 1960 metams?

IŠLIKIMAS ATOMINIAME AMŽIUJE

Niekada dar istorijoje žmonija nebuvo pastatyta prieš klausimą išlikti. Amerika turi būti gerai informuota apie mūsų laikų problemas Informuotos ir galvojančios visuomenės būtinumas yra sąlyga išlikti tautai atominiam amžiuje. Problemos kyla — iš karinio taško žiūrint, dėl susidariusios situacijos, tikslo, operacijų, galvojimo ir vadovybės.

Situacija. Šis kraštas baigęs II Pas. Karą atsidūrė prieš du faktu: Pirmas, Sovietų Rusija, mūsų sąjungininkas kare, pakilo grasinti tarptiniu komunizmu ir pasaulio sunaikinimo planais. Antras faktas, kad USA., karo išdavoje, pereina nuo standartinių ginklų prie atominių ginklų koncepcijos. Tai privedė prie technologiškos revoliucijos karyboje.

Žinant Sovietų gresmę pasauliui buvo priimta masinio atsiskaitymo mintis. Amerikos demokratija neleidžia daryti pirmą agresinį žingsnį. Tačiau karinis pirmumas tenka agresoriui, pradedančiam netikėtą puolimą. Agresoriaus staigų puolimą galima sulaikyti sekančiu po puolimo masiniu atsikeršijimu. Tas yra mūsų efektyvi apsauga. Tiktai tiesioginis grasymas USA išlikimui privertė paskelbti tokią pabaisą. Kremlino viešpačiai tą puikiai žino. Jie taip pat žino, kad jaučiant atominio karo baisumą, Vakarai su USA, nesiryš panaudoti tas priemones prieš vietines agresijas. Totalinio atsikeršijimo doktrina ir negalėjimas tų priemonių panaudoti ribotame skaičiuje ir aprėžtoje vietoje, įtikino komunistus keisti tarptautinio komunizmo kovos būdus — veikti per sabotažą, korupciją, infiltraciją, partizanus laisvuos kraštuos. Pačiose USA ir patys aršieji izoliacionistai įsitikino, kad Amerika pasidarė tauta tarp kitų tautų, priklausoma nuo rinkos ir žaliavų iš Europos, Tol. Rytų ir kitur.

Izoliacija pastatytų Ameriką strateginiai beviltiškoje padėtyje. Ilgas yra sąrašas pavergtų tautų: pradžioje pati Rusija, vėliau Estija, Latvija, Lietuva, Čekoslovakija, Lenkija, Vengrija, R. Vokietija, Kinija, Mongolija pavergimo procese Egiptas su Sirija, virš 900 mil. žmonių, 18 tautų. Kurie yra išlikę laisvi turi surasti kliūtis pavergimui. Kas gi gali sulaikyti komunizmą nuo pasaulio pavergimo? Atsakant į šį klausimą yra aišku, kad komunizmo vadai su pajėgiais moksliniais patarėjais yra aiškiai tikri dėl fakto, kad atominiame kare nėra ir nebus pergalės.

Priėję tos išvados jie griebėsi savo įprastų, ortodoksinių metodų pasaulio pavergimui, išskyrus atominį karą.

Tuo laiku kaip Laisvas Pasaulis stengiasi gesinti mažas liepsnas aplink save, Sovietai griebėsi pastovios energingos technikinio auklėjimo programos namuose.

Palyginus vien skaičius laike 30 metų baigusių mokslus gavome tą patį, išskyrus paskutinius 2 metus, kai randame, kad 20% baigusių Rusijoje yra fizikai, chemikai, matematikai, dirbą išradimų srity. Gal būt Sovietai klysta koncentruodamies į gamtos mokslus, tuo atveju jie turės tik perdaug mokslininkų šioje srityje. Bet jai Amerika klysta kreipdama į mokslininkus per maža dėmesio, tai tas gali atnešti tautai ir kraštui pražūtį. Amerikoj ir dabar dar sunkus kelias mokslininkui, dėl to kad per didelį dėmesį nukreipiama į materiales gėrybes ir visa pažanga paskęsta patogumuose.

Antra, Sovietų techninis persilaužimas juos įgalino turėti operuojamą tarpkontinentinę raketą —ICBM. Tas duoda ir mums suprasti, kodėl sovietai laike eilės metų neišvystė ilgų distancijų lėktuvnešių, ar pasipildymo kuru ore Bizono ar kitų jų bombonešių.

Mūsų siekiai yra išryškinti prez. Eisenhowerio 1958 m. pasakytoje kalboje —:

1. Pirma kliūtis atominiam užpuolimui yra išlaikymas tokios atominės atsikeršijimo jėgos ir tokiame skaičiuje, kuri sovietus įtikintų, kad bet kuris sovietų USA ar mūs draugų puolimas, nežiūrint mūsų nuostolių, atneš jų krašto sunaikinimą.

2. Sąjungoje su draugais sukurti lanksčią jėgą, kuri galėtų greitai reaguoti į betkokios formos agresiją prieš Laisvą Pasaulį.

3. Krašto gynybą laikyti augštame lygyje.

Čia mūsų karinė mintis yra aiški ir pilnai išdėstyta. Atominės atsikeršinimo jėgos turi būti visada budrios ir sugebančios veikti iš strateginiai išdėstytų užjūrio bazių.

Antras elementas — tai pajėgi— lanksti jėga prieš agresiją, bet kurios formos. Sugebėjimas atsikirsti prieš vietines agresijas ar ribotus gaisrus sulaikys Komunistų veržimąsi ir privers juos prieš puolant, pagalvoti apie pasėkas.

Tos jėgos, gręsiančiame atominiame kare, turi būti lanksčios, techniniai paruoštos, tinkamai išdėstytos, labai judrios ir veikią savystoviai. Tinkamai išsisklaidę jos nesudaro tinkamo raketoms taikinio ir nebus vienu smūgiu sunaikintos.

V. Šventoraitis.

ROMOS OLIMPINIAI ŽAIDIMAI

Edvardas Šulaitis

Nuo rugpiūčio mėn. 25 d. iki rugsėjo mėn. 11 d. Romoje vyko XVII-ji moderniųjų laikų Olimpiada, kurioje dalyvavo 84 tautų sportininkai. Per 18 šių varžybų dienų buvo išaiškinti nugalėtojai įvairiose sporto šakose ir pasižadėta vėl susitikti 1964 m. Tokijo mieste Japonijoje.

XVII-je Olimpijadoje daugiausia medalių susižėrė Sov. Sąjungos atstovai, kurie parodė dar didesnę galybę negu 1956 m. Melbourne. Sov. Sąjungai atiteko 103 medaliai: 43 aukso, 29 sidabro, 31 bronzos. Taip pat ir neoficialiame vertinime taškais sovietai užėmė I vietą, sugraibydami 683 taškus. Tokiu būdu komunizmo šalies reprezentantai, kurie bet kokia kaina stengiasi siekti pergalių, čia ir vėl trumfavo, įveikdami savimi perdaug pasitikinčius ir, bendrai, mėgėjišku sportu mažai tebesirūpinančius amerikiečius.

JAV ir šį kartą liko antrąją šalimi su 81 medaliumi; 34 aukso, 21 sidabro ir 16 bronzos. Amerikiečiai atsiliko ir taškais, tegaudami 462.5 tšk. Kitos valstybės laimėtais medaliais išsirikiavo tokia tvarka:

3. Vokietija — 12 aukso, 19 sidabro, 11 bronzos, 4. Italija — 13, 11, 12, 5. Vengrija — 6, 8, 7. 6. Lenkija — 4, 6, 11. 7. Japonija — 4, 7, 7, ir kt.

Šioje Olimpiadoje dalyvavo ir 5 lietuviai sportininkai, kurie kaip ir latviai su estais, buvo įjungti į Sov. Sąjungos komandas. Lietuviai okupantams pelnė vieną antrąją vietą, vieną trečiąją ir vieną ketvirtąją vietą ir surinko 10.5 taško. Lietuvaitė Birutė Kalėdienė, buv. pasaulio meisterė jieties metime, sugriebė bronzos medalį. Sidabro medalius laimėjo irkluotojai Jukna ir Bagdanavičius (jų valtyje plaukė ir Vaitkevičius), o kitas irkluotojas M. Rudzinskas liko IV-je vietoje (plaukė kartu su rusu).

Amerikiečiai šį kartą labiausiai savo simpatikus apvylė lengv. atletikoje, kurioje jie būdavo neįveikiami. Čia taškais pirmu kart laimėjo sovietai. Amerikiečiai, nuo 1932 m. išėjo laimėtojais 100 ir 200 metrų bėgimuose, šį kartą buvo nugalėti nors ne rusų, bet vokiečių ir italų. 100 m. bėgime aukso medalis atiteko vokiečiui A. Hary, o 200 m. — L. Berruti (Italija). Taip pat ir 4x100 m. estafetėje amerikiečiai supasavo, kadangi jų komanda, dėl neleistino lazdelės perdavimo, buvo diskvalifikuota. Juodžiausią nesekmę patyrė Amerikos juodukas Thomas, dabartinis pasaulio meisteris šuolyje į augštį, kuris buvo nugalėtas net dviejų Sov. Sąjungos atstovų. Gruzinas Shalakadze peršoko 2.16 m., o amerikietis atsiliko keliais centimetrais ir sugriebė tik bronzos medalį.

Amerikai gražų laimėjimą atnešė juodukas Rafer Johnson, kuris laimėjo dešimtkovę ir juodukė Wilma Rudolph, sugriebusi 3 aukso medalius.

Mums taip pat yra įdomu kiek plačiau pažvelgti į krepšinio varžybas, kur amerikiečiai pakartojo savo laimėjimą, o Sov. Sąjunga jau trečiu kart iš eilės liko antroje vietoje. Čia sovietams, be abejo, daug pagelbėjo latviai, kurių žaidė net 4 ir jie šį kartą pakeitė iki šioliai Sov. Sąjungos Olimpinėse rinktinėse buvusius lietuvius.

Krepšinyje komandos išsirikiavo tokia tvarka: 1. JAV, 2. Sov. Sąjunga, 3. Brazilija, 4. Italija, 5. Čekoslovakija, 6. Jugoslavija, 7. Lenkija, 8. Uragvajus, 9. Vengrija, 10. Prancūzija ir kt. Didžiausiomis pasekmėmis savo rungtynes laimėjo amerikiečiai, kurie penkiuose susitikimuose pelnė 100 ar daugiau taškų. Jų krepšių santykis — 815-476. Antroje vietoje, pagal krepšių santykį, eina prancūzai. Geriausiuoju metiku pasirodė esąs jugoslavas R. Koracas, sukrovęs 192 taškus. Amerikietis O. Robertsonas buvo šeštuoju su 136 taškais.

Šių Olimpinių Žaidimų krepšinio varžybose Sov. Sąjunga pralaimėjo 2 rungtynes: prieš Braziliją ir JAV. Bet baigminėje grupėje sovietai atsilygino brazilams ir iškovojo II-rą vietą. Brazilijos vienu iš geriausių žaidėjų buvo lietuvių kilmės (tėvas lietuvis, motina lenkė), sportininkas Blatkauskas, kurį praėjusiais metais buvome sutikę per Pan-American žaidynes Chicagoje.

Futbolo varžybose pirmąją vietą sugriebė jugoslavai, kurie jau tris kartus iš eilės kovojo baigmėje, bet vis turėdavo pasitenkinti antrąja vieta. Šį kartą išėjo kitaip ir jie finale sudorojo danus 3:1. Pusiaubaigmėje danai kiek netikėtai įveikė favoritus vengrus 2:0, kurie liko trečioje vietoje. Rungtynėse dėl III vietos vengrai sumušė italus 2:1.

Amerikiečiai geriausiai pasirodė plaukyme, o rusai susižėrė bemaž visus medalius gimnastikoje. Ši pas amerikiečius labai nepopuliari sporto šaka, galima sakyti, atnešė rusams pergalę aukso medaliais ir taškais. Gimnastikoje Sov. Sąjunga laimėjo net 26 medalius — 10 aukso, 8 sidabro, 8 bronzos ir surinko 196 taškus. Tuo tarpu čia JAV nesugriebė ne vieno medalio. Taip pat kiek daugiau medalių iškovojo Japonija— 4 aukso, 2 sidabro ir 3 bronzos (92 taškus). Daugiausia medalių iš visų Olimpiados dalyvių laimėjo rusas B. Sachalinas kaip tik gimnastikoje; jis sukombinavo 4 aukso ir po vieną sidabro bei bronzos medalį.

Olimpinė ugnis, degusi Romoje 18 dienų, buvo užgęsinta rugsėjo 11 d. ir ji bėl bus įžiebta 1964 m. Tokijo mieste. O iki to laiko viso pasaulio kraštu sportininkai dar turės laiko dirbti ir ruoštis, kad jų pasekmės būtų geresnės negu Romoje. Čia ypatingai žada padirbėti amerikiečiai, kurie jau du kartus patyrė, jog be pastangų negali būti pergalės. Žinoma, šioje srityje nenorės nusileisti valstybiniai profesionalai — Sov. Sąjungos sportininkai, kuriuos valdo ir globoja visagalinti komunistų partija ir kuriai jie turi nuolankiai tarnauti.

KUN. ANTANO MILUKO MONOGRAFIJA

Spalio mėnesio gale, Vlado Mingėlos parašytoji kun. A. Miluko monografija atiduodama vienai knygų leidyklai. Tikimasi, jog ši knyga pasirodys 1961 m. pradžioje. Tačiau. dideliu apgailestavimu tenka pasakyti, jog ir šiuo metu trūksta pinigų spausdinimo išlaidoms padengti. Maloniai prašomi visi lietuviai, kurie iki šiol, dėl vasaros karščių arba dėl kitų priežasčių, negalėjo savo aukos įmokėti, tad šiuo metu pasitaiko paskutinė proga tai atlikti. Mecenatų — leidėjų ir kt. aukotojų vardai šioje knygoje bus įamžinti, nes jiems pagerbti paskirti keturi (13-16) puslapiai, kurie tilps pačioje knygos įžangoje. Norėtume mecenatų — aukotojų sąrašą užbaigti dar šį mėnesį.

K. A. M. M. I. Komitetas pasiryžo apie 200 šios knygos egzempliorių paskirstyti Amerikoje ir kitur veikiančioms bibliotekoms.

Pinigus siųsti: L. Mingėlienė-Mingėla, 153 E. Parkhurst Pl., Detroit Mich. P.S. Visi gavę aukų lapus prašomi juos grąžinti.

V. Mingėla, Reikalų vedėjas

Detroit, Mich.

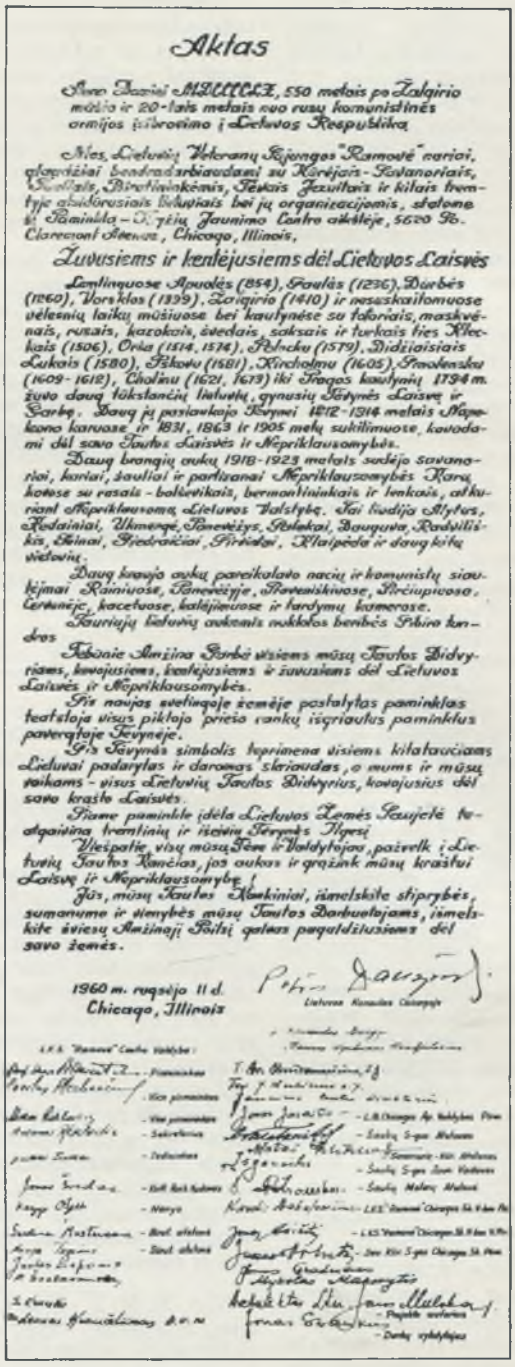

Aktas

Šiuo žaisi MCCCCLX, 550 metais po Žalgirio mūšio ir 20-tais metais nuo rusų komunistinės armijos įsibrovimo į Lietuvos Respublika

Mes, Lietuvių Veteranų Sąjungos "Ramovės" kariai, glaudžiai bendradarbiaudami su Kūrėjais - Savanoriais, Šaulėjais, Birutiečiais, Tėvais Jezuitais ir kitais tremtyje atsidūrusiais lietuviais bei jų organizacijomis, statome šį Paminklą - Skyrių Jaunimo Centro aikštėje, 5620 St. Claremont Avenue, Chicago, Illinois,

Žuvusiems ir kenčėjusiems dėl Lietuvos Laisvės

Lemtingoose Aputės (854), Saulės (1236), Durbės (1260), Vorsklos (1399), Žalgirio (1410) ir nesaskaitomuose vėlesnių laikų mūšiuose bei kautynėse su totoriais, maskvėnais, rusais, kazokais, švedais, saksais ir turkais tiesė Kleckais (1506), Oria (1514, 1574), Polocku (1579), Didžiaisiais Lukais (1580), Pskovu (1581), Kircholmu (1605), Smolensku (1609-1612), Cholinu (1621, 1673) iki Šagos kautynių 1794 m. žuvo daug tūkstančių lietuvių, gynusių Tėvynės Laisvę ir Garbę. Daug jų paslaukėjo Tėvynei 1812-1914 metais Napoleono karuose ir 1831, 1863 ir 1905 metų sukilimuose, kovodami dėl savo Tautos Laisvės ir Nepriklausomybės.

Daug brangių aukų 1918-1923 metais sėdėjo savanoriai, kariai, šauliai ir partizanai Nepriklausomybės Karų kovose su rusais - bolševikais, bermontininkais ir lenkais, atkuriant Nepriklausomą Lietuvos Valstybę. Jai liudija Alytus, Kedainiai, Ukmergė, Šeneežys, Palekai, Baugutė, Radviliškis, Šilai, Šiedraičiai, Pirčiupi, Klaipėda ir daug kitų vietovių.

Daug kraujo aukų pareikalavo nacių ir komunistų siaučėjimai Raniuose, Šeneežyje, Pravieniškiose, Pirčiupiose, Tartnėje, kacetuose, kalėjimuose ir tardymų kamerose.

Šauriųjų lietuvių ordenis nukėlos benbės Šiaurės kraštas

Tebūnie Amžina Garbė visiems mūsų Tautos Didvyriams, kovojusiems, kenčėjusiems ir žuvusiems dėl Lietuvos Laisvės ir Nepriklausomybės.

Šis naujas sveteimoje žemėje pastatytas paminklas teatstoja visus piktojo priešo rankų išgriautus paminklus paveržtoje Tėvynėje.

Jis Tėvynės simbolis teprimena visiems kitataučiams Lietuvai padarytas ir daromas skriaudas, o mums ir mūsų vaikams - visus Lietuvių Tautos Didvyrius, kovojusius dėl savo krašto Laisvės.

Šiame paminkle idėla Lietuvos Žemės Šaujelė teatgaivina tremtinių ir išeivių Tėvynės Ilgesį

Viešpatie, visų mūsų Tėve ir Valdytojas, paiverk į Lietuvių Tautos Rančias, jos aukas ir grąžink mūsų kraštui Laisvę ir Nepriklausomybę!

Jūs, mūsų Tautos Atkūrėjai, išmelskite stiprybės, sumanumo ir tiesybės mūsų Tautos Darbuotojams, išmelskite šviesų Amžinąjį Šviesą gelbėti paguldituiems dėl savo žemės.

1960 m. rugsėjo 11 d.
Chicago, Illinois

Petras Daugėla
Lietuvos Konsulas Chicagoje

Paminklo žuvusiems dėl Lietuvos Laisvės statymo aktas

"KARIO" DEŠIMTMEČIO ŠVENTĖ

Mūsų žurnalas KARYS šių metų Spalio 1 dieną gražiai paminėjo savo 10 metų gyvenimo Amerikoje sukaktuves. Vaišės įvyko Brooklyno Lietuvių Atletų Klubo svetainėje, kur be jokio klasės ar luomo skirtumo dalyvavo daug svečių. Visi dalyviai, nuo pulkininko ligi eilinio, nuo daktaro ligi savamokslio, nuo žilo plauko ligi kariuomenėje dar netarnavusio jaunuolio, darnioje vienybės dvasioje pagerbė savo valstybės tęstinumo simbolį, karišką žurnalą, išreikšdami jam geriausius linkėjimus.

Redaktorius Z. Raulinaitis savo įžanginiame žodyje išreiškė padėką visiems susirinkusiems ir tiems, kurie nors negalėjo vaišėse būti, bet savo darbais ir parama buvo žurnalui paslaugūs. Dėka buvusių Lietuvos karių solidarumo ir šviesios visuomenės prielankumo žurnalas galėjo atgyti šiame krašte ir tęsti savo tradicinį tautos jungimo darbą vis labiau stiprėdamas ir tvirtėdamas. Tarp kitko jis pažymėjo, kad nė viena mūsų kaimyninė tauta neturi tremtyje panašaus žurnalo, išskyrus lenkus, nors ir jų, Londone leidžiamas, KARIUI neprilygsta. Tas faktas ir teikė jėgų mūsų žurnalo leidėjams ir bičiuliams ištverti nepelningame darbe per 10 metų, o dabartinė komunizmo grėsmė sustiprina mūsų ryžtą tolimesniam laikui darbą tęsti.

Lietuvos konsulas L. Simutis po šiltų linkėjimų KARIUI savo kalboje pareiškė, kad žymus Amerikos pareigūnas mažumų spaudos sekimo reikalams buvęs nustebęs lietuvių spaudos gausumu ir gajumu šiame krašte. Jis tikįs, kad lietuviai, sugebėdami tiek spaudos išlaikyti, turi būti labai kultūringa tauta, o jų laikraštininkai turi gerai uždirbti. Jam buvę atsakyta, kad lietuviai, dar nuo anų rusų caro spaudos draudimo laikų, taip labai pamilo savo rašytą žodį, kaip ginklą už laisvę, tai ligi šių laikų savo spaudai dirbą ne dėl pelno bet iš idealizmo. Kur lietuvis, ten ir jo lietuviškas raštas. Amerikietis to nemokąs suprasi.

Sveikinimo kalbas pasakė PLB pirmininkas J. Šlepetys, VIENYBĖS redaktorius J. Tysliava, DIRVOS atstovas V. Rastenis ir kiti, o T. Pranciškus Giedgaudas, T. Pranciškonų spaustuvės vedėjas, Nenortas iš Hartford Conn. ir inžinierius Didžiulis iš Kolumbijos, prie savo šiltų sveikinimo žodžių prijungė ir po žymų vertybės popierį žurnalo sveikatai sustiprinti.

V. Alksninis buvo stalo maršalka, visų apeigų vedėjas ir savo įmant-

rių žodžiu valdė visą vaišių nuotaiką. Buvo ir prasmingo jumoro, kai buvo įrodyta jog T. Pranciškaus Giedgaudo prosenolis prieš šimtmečius vedė šešiasdešimt žemaičių bajorų į Konstancą kryžiuočių skųsti, o dabar jis, anojo provaikaitis, čia tarp naujoviškų bajorų gali senolių pergalę prisiminti ir naujam skundui ryžtis, nes ne kryžiuotis, o maskolis, grasina mus vėl su visa Amerika palaidoti.

Laikas prabėgo kaip sapne, prie tradicinių ano meto kariškų dainų, prie plokštelėse užburtos muzikos garsų, sukeliančių jaunystės atgarsius iš to laiko, kada buvome jauni savo laisvoje jaunoje valstybėje, pasiryžę ją ginti ir mylėti. Šokančios poros nenorėjo skirtis tokiame jaukiame pasimatyme, lyg bijodamos kad ateinančio dešimtmečio audros gal išblaškys jas vėl į visas puses. Skyrėmės tikėdami savo tėvynei laisvės, o KARIUI tenai tvirto žingsnio, aštraus kardo. Jaučiame, kad ir mūsų skaitytojai to pat linki ir tikisi. **V. Jonikas**

STAMBAUS MASTO KONCERTAS

Solistai: **Stasys Baras, Jonas Vaznelis, Dana Stankaitytė dainuos (Aleksandras Kučiūnas jiems akompanuos)** minimame koncerte, kuris įvyks š.m. lapkričio 12 d., šeštadienį 8 val. vakare naujoje miesto centre esančioje salėje šiuo adresu: Harmonie Club 267 East Grand River — trys blokai į rytus nuo Woodward g. Detroito ir kitų apylinkėje esančių miestų lietuviai skirkite lapkričio 12 d. vakarą sau ir savo šeimos džiaugsmui. **Birutietės.**

Žalgirio mūšio 550 m. sukakties vakaro Detroite vaidintojai. Iš k. į d.: režis. J. Pusdešris, V. Ogilvis, A. Gubilas, V. Čižauskaitė, K. Gricius ir "Ramovės" sk. p-kas plk. Šepetys.

Don Varno posto veteranai pagerbia posto valdybos narį Edvardą Šulaitį išeinantį iš Šv. Antano parap. bažnyčios Cicero, Ill. po jungtuvių su Ona Ališyte. Sutuoktuvės įvyko rugsėjo mėn. 17 d.
Nuotr. Z. Degučio

Biveinytė Gražina LL.B., buv. Lietuvos kariuom. karin. Vlado Biveinio dukra, šiais metais baigusi teisių mokslus Canberroje, Australijoje.

DON VARNO VETERANŲ VEIKLA

— **Du posto** nariai visų pavergtųjų tautų atstovų vardu padėjo vainiką prie Linkolno paminklo Chicagos Grant parke po prieš Chruščiovą nukreiptų demonstracijų, įvykusių rugsėjo mėn. 24 d.

— **Rugsėjo mėn.** 24 d. Don Varno posto patalpose įvyko metinės posto valdybos narių įvesdinimo iškilmės, kurios sutraukė apie 200 Amerikos Legijono narių, jų šeimų narių bei svečių. Įvesdinimo iškilmes pravedė ir naujų valdybos narių priesaiką atliko buv. Amerikos Legijono IV-to distrikto komanduotojas Jonas L. Paukštis. Valdybos nariams medalius prisegė buv. Dariaus-Girėno posto vadas Anthony H. Kasper, o iškilmėms vadovavo teisėjas Alphonse F. Wells. Buvo įvesdinti šie valdybos nariai: Ed. Aleksa, Ed. Šulaitis, J. Jatis, kun. A. Švedas, A. Anderson, F. Jurgaitis, A. Pargauskas, C. Petrila, G. Gudas, N. Girdwain. Iš šių tarpo kiek ilgesnę kalbą pasakė naujasis komanduotojas, Korėjos karo veteranas N. Girdwain. Taip pat kalbėjo ligšiolinis posto vadas B. Kvietkus ir kt. Po oficialiosios dalies sekė vaišės ir svečiai iki vėlumos smagiai linksminosi. Namo rūsyje prie baro ir salėje buvo nemaža spūstis; nebereikalo posto vadovybė yra numačiusi padidinti savo pastatą, nes narių skaičiui didėjant jis pasirodo esąs per mažas.

— **Tradicinis** posto pobūvis — "Turkey Hop" įvyks lapkričio mėn. 19 d. posto namuose, 6816 S. Western Ave.

— **Posto** šeimyniškas išvažiavimas — "Corn Roast" pramoga, įvykusi rugsėjo mėn. 11 d. J. Jačio-Juozaičio sodyboje sutraukė apie 50 žmonių.

— **B. Kvietkus, T. Yuknis, F. Jurgaitis, A. Anderson** — visi posto valdybos nariai, stovėjo garbės sargyboje prie šv. Antano parap. bažnyčios Ciceroje po kito valdybos nario E. Šulaičio ir O. Ališytės jungtuvių, įvykusių rugsėjo mėn. 17 d. Jie vilkėjo veteranų uniformomis ir pagarbą atidavė su šautuvais.

DAR VIENAS LIETUVIO KAPAS

Š.m. rugsėjo mėn. 15 d. netikėta ir negailestinga mirtis išskyrė iš mūsų tarpo, didį kultūrininką, nenuilstamą lietuviškumo žadintoją, taurų lietuvį a.a. Praną Zenkevičių.

Rugsėjo mėn. 9 d. a.a. velionis buvo sužeistas eismo nelaimėje; Nugabentas į ligoninę, buvo padaryta operacija, bet dėja tas nepagelbėjo ir po kelių dienų jis mirė.

Rugsėjo mėn. 19 d. dalyvaujant beveik visai lietuvių kolonijai, jis buvo palaidotas East Geelong kapinėse. Gedulingos pamaldos įvyko šv. Jono parapijos bažnyčioje, North Geelonge, kurias atlaikė kun. P. Bačinskas. Kapinėse atsisveikinimo žodį tardamas, jis iškėlė veliuonio nuopelnus, lietuvių bendruomenei. Geelongo Apylinkės V-bos ir Kultūros Fondo vardu atsisveikino D. Paliulis, Australijos Liet. Kultūros Fondo ir gimnazijos draugų Vardų atsisveikino P. Mikaila.

Velionis gimė 1900 m. lapkričio 22 d Kryblių km., Bublelių valsč. Šakių apsk. Gimnazijos mokslus ėjo Voronežo gimnazijoj. Nepriklausomoje Lietuvoje buvo karininkas ir pasienio policijos viršininkas. Kultūrinėj srityje dirbo Alytaus mėgėjų teatro režisoriu.

Tremtyje velionis, kiek Vokietijoj tiek čia Australijoj, visada sieloosi lietuviškais reikalais. Tai buvo šviesi lietuviškumo asmenybė, nei vienas susirinkimas, minėjimas ar koks kultūrinis parengimas be jo pagalbos ar patarimų neapsiedavo; jis buvo lyg švyturys šiai mažai lietuvių kolonijai svetimam krašte.

Velionis buvo vienus metus Geelonge Liet. Apylinkės V-bos pirmininkas, dvejus metus Kultūros Fondo Geelongo skyriaus pirmininkas. Jis režisavo vaidinimą "Sekminių vainikas", platino lietuviškas knygas ir spaudą. Ilgą laiką buvo "Kario" platintojas.

Velionis paliko žmoną, sūnų ir dukrą. Liūdi ne tik šeima, netekus tauraus vyro ir tėvo, bet liūdi ir Geelongo lietuvių kolonija netekus, galingo dvasios milžino. Liūdi jo tėvynė Lietuva, netekus savo sūnaus, kilnaus ir garbingo lietuvio.

P.M.

Gimtosios Kalbos naujajame Nr. 2(8) yra daug aktualių ir reikšmingų rašinių. Pr. Skardžius išaiškina keletą klaidingų žodžių, dažnai sutinkamų mūsų laikraščiuose, pavyzdžiui: įdomautis, lygsvara, žingeidus. Jų daryba lietuvių kalbai neįprasta, todėl turime vartoti senesnius, neabejotinai lietuviškus atitikmenis: domėtis, pusiausvyra, smalsus. Ir lietuvių moterų pavardes savo spaudoje turėtume rašyti su moteriškomis priesagomis: -ienė, -aitė, -ytė ir pan. Toliau P. Skardžius atskiru straipsniu pamini kalbininko J. Balčikonio 75 metų sukaktį, sužymėdamas jo raštus, ypač Lietuvių žodyną, nuo kurio redagavimo dabartinių Lietuvos valdovų neseniai jis pašalintas.

Rašytoja P. Orintaitė, jau nepriklausomybės laikais G. Kalboje iškėlusi eilę dalykų, siūlo pasidairyti po senųjų Amerikos lietuvių kalbą, ieškant gražesnių ar patogesnių žodžių, pvz. knygius vietoj knygininko. Nurodo mažybinių priesagų ypatingas reikšmes: nykštukas reiškia ne mažą nykštį, bet mažą žmogutį: seselė yra ne maža sesuo, bet vienuolė.

L. Dambriūnas rašo apie pastaruoju metu Lietuvoje išleistus kalbinius leidinius, trumpai nurodydamas jų vertę: tai Jablonskio, Būgos raštai, Lietuvių kalbos žodynas V tomas ir kt. Kalbiškai recenzuoja V. Brizgio knygą "Negesinkime aukurų," iškeldamas rašybos, kalbos ir stiliaus trūkumus. Toliau gyvos kalbos pavyzdžiais įrodinėja, kad "ant žemės" nėra slavybė, todėl poteriuose nėra pagrindo taisyti į senesnį "žemėje". Po šio straipsnio yra redakcinis P. Skardžiaus prierašas, kuriame skirtingais pavyzdžiais įrodoma, jog teiktinesnis posakis yra "kaip danguj, taip ir žemėj.

P. Jonikas surašo pluoštą retesnių žodžių, pavyzdžiui: šarūnas — gerai šeriamas arklys, šatrija — smarki moteris, ragana, tytveikas — daugybė, aibė, žiedyba — keramika. A. Šimaitienė ir A.P. Bagdonas iškelia mūsų mokinių kalbinius trūkumus. Dar pateikiama medicinos terminų, skaitytojų balsų, spaudos apžvalga ir kt.

Gimtoji Kalba niekada nevėlu užsiprenumeruoti; dar galima gauti visus aštuonis numerius, kurie visada ir visiems pravartu turėti. GK išeina 4 kartus per metus; kaina metams 1 dol. Redaktorius Petras Jonikas, leidėjas Kultūros Fondas — 1347 So. 48 Court, Cicero, Illinois.

—O—

Specialus LITUANUS žurnalo numeris pasirodė šiomis dienomis ir dabar siuntinėjamas skaitytojams. Jungtinis antros ir trečios šių metų laidos numeris pašvęstas paryškint

Kaina
8 ct

įvairius sovietų okupacijos aspektus. Bent kuklioje formoje tuo bandyta kontrastuoti komunistų propagandines pastangas ryšium su Lietuvos tragedijos liūdnąja 20 metų sukaktimi. Šiame numeryje paliečiama rezistencija, deportacijos, religijos persekiojimas, sovietų bandymai pateisinti okupaciją, dabartinis jaunimas, kūrybiniai bandymai ir eilė kitų momentų. Leidinys iliustruotas tėvynėje gyvenančių menininkų reprodukcijomis. Norintieji šį specialų numerį įsigyti, gali kreiptis į leidėjus (916 Willoughby Ave., Brooklyn 21 N.Y.). Kaina vienas doleris.

Nuo šių metų pradžios yra pasikeitęs LITUANUS darbuotojų sąstatas. Redakcijos darbui vadovauja p. Alina Staknienė. Jai talkininkauja K. Čerkeliūnas, R. Gustaitytė, G. Penikas ir V.P. Vygantas. Administratoriumi yra K. Kudžma, gi visą leidimo darbą koordinuoja reikalų vedėjas V.P. Vygantas.

—•—

Paminint 25 metų sukaktį populiarios lietuviškų vakaruškų radio programos Čikagoje, kuriai ilgus metus vadovauja ponia Sophie Barcus yra išleista gražiai dueto ir trio įdainuota lietuviška liaudies dainų ir bažnytinių giesmių plokštelė, pavadinta "Sophie Barcus Radio Vakaruškininkės dainuoja". Tai ilgo grojimo 33⅓ greitumo nedūžtanti hi-fi plokštelė, kurioje telpa pačios leidėjos Sophie Barcus įžangos žodis, 10 liaudies dainų pritariant pianinui, 7 kalėdinės ir 3 velykinės giesmės pritariant vargonams. Dainas ir giesmes išpildo Juzė Milerūtė, Irena Kalėdinskaitė ir Aldona Barcus Daukus, o pianinu ir vargonais palydi Genovaitė Aleksiūnaitė - Mitchell. Abiejų plokštelės pusių grojimo laikas — 42 minutės. Šios įvairioms progoms pritaikintos plokštelės kaina yra $4.95. Pašto persiuntimo išlaidoms padengti 55 centai. Platintojams duodama atatinkama nuolaida. Prašome atsiųsti pašto perlaidą $5.50 vertės sekančiu adresu: ALBA RECORDS 7159 S, Maplewood Ave., Chicago 29, Ill.

ATSIŲSTA PAMINĖTI

Juozas Eretas, STASYS ŠALKAUSKIS, 1886-1941; 278 psl., kieti viršeliai su aplanku. Išleido Ateitininkų Federacija 1960 m.

Leonardas Andriekus, SAULĖ KRYŽIUOSE, poezija, 208 psl. Iliustravo T. Valius. Meniškai ir gražiai išleista knyga.

Vakarų pasaulyje ir Amerikoje plačiausiai skaitomas komunistinis laikraštis yra ne Daily Worker, bet Morning Freiheit, leidžiamas žydų kalba. **A.M.**

Demokratija yra išdava harmoningos bendruomenės, bet ne jos priežastis. **N.R.**

G. Wašingtono laikais buvęs valstybės iždininkas Aleksandras Hamiltonas yra pasakęs: "Mes esame Respublika. Tikroji laisvė nerandama despotizme, nei kraštutinėje demotratijoje."

Žymus vyriausias teisėjas John Marshall pasakė: ". . .tarp išbalansuotos Respublikos ir demokratijos yra toks skirtumas kaip tarp tvarkos ir chaoso".

Amerikos valstybininkas Samuel Adams įspėjo: "Atsiminkite, demokratija niekad ilgai neišsilaiko! Ji greitai išsieikvoja, išsikvepia ir nusižudo! Dar nėra buvę demokratijos, kuri nebūtų nusižudžiusi."

Georg Bernard Shaw, veteranas socialistas ir prosovietinis žmogus pasakė: "Vedama žmonių turinčių praktinio valdymo patyrimą, ji (demokratija) reiškia žmonių valdymą, skirtą žmonėms, bet ne per juos pačius."

Anglijos komunistų partijos atstovas parlamente, William Gallacher, pasakė; "Augščiausia demokratijos forma yra randama darbo unijose ir kooperatyvuose, o dabar pasireiškianti Sovietų Sąjungoje ir kraštuose planuojamos socialistinės ekonomijos." **A.M.**

Bet kurioje organizacijoje, demokratiniais pagrindais veikiančioje, maža, bet griežtai drausminga mažuma, slaptai veikianti, būdama vieninga ir neatsižvelgianti į nieką, daugumos neatpažinta, gali primesti savo neigiamo pobūdžio kontrolę visai organizacijai ir pagaliau, gali net perimti valdyti visą organizaciją. **A.M.**

Žalgirio Mūšio 550 metų sukakties minėjimas Brooklyne, ruošiamas visuomeninių organizacijų ir Ramovės New Yorko skyriaus telktinėmis jėgomis, įvyks lapkričio 19 d. 7 val. vak. Apreiškimo parapijos salėse.

Programoje bus akademinė ir meninė dalys.

Įžanginį žodį tars Organizacinio Komiteto p-kas ir Ramovės N. Y. sk. p-kas plk. J. Šlepetys. Paskaitą apie Žalgirį skaitys prof. dr. J. Puzinas.

Juozas Mikuckis.

ĄŽUOLAS

Galiūnas ąžuolas išaugo —
Jis liko vienas tarp laukų:
Audros metu netekęs draugo,
Nūn liūdi prieglobsty šakų.

Ir, kartais, kalbina jį vėjas,
Bet žino ąžuolas — apgaus
Vien apie laimę prikalbėjęs,
Laukais vėl šėldamas nugaus.

Čionai plačiausiai šilas augo:
Toks paslaptingas — išdidus!
Nejieško ąžuolas jau draugo,
Tik atmena senus laikus.

Šakom virpėjo džiaugsmas didis
Kai jo pavėsyje greta
Išaugo eglė. Ją išvydus
Gražesnė rodėsi gamta.

Ne vienas laukė švintant ryto,
Ne vieną sveikino aušra!
Tik eglei jojo rasos krito —
Ji buvo draugė jam tikra.

Ir eglės nekankino baimė,
Neblinko virpanti jinai . . .
Bet neilgai jiems švietė laimė —
Praėjo, kaip sapnų sapnai.

Užgriuvo viesulas pašlaitėm —
Išrovė eglę iš šaknų,
Ir likęs ąžuolas našlaičiu,
Skaičiuoja viens grandis dienų.

Skaičiuoja . . . Metų slaptį saugo
Ir dairos plotuose laukų.
Audros metu netekęs draugo
Nejieško jis naujų draugų . . .

Meninėje dalyje dalyvaus solistas V. Verikaitis, rašytojas A. Škėma, muzikas V. Mrozinskas ir Tautinių šokių grupė, vedama p. J. Matulaitienės.

Salėje KARYS turės savo leidinių stalą. Priešadventiniams šokiams gros G. Rutkausko orkestras, veiks gausus bufetas. Įėjimas $2.00, studentams $1.50.

ATSKIRO NR. KAINA — 60¢.

VIENYBĖ

Seniausias lietuvių laikraštis pasaulyje

Eina nuo 1886 metų

Ateinančiais metais švenčia savo

Deimantinį Jubiliejų

Prenumerata 7 doleriai metams

VIENYBĖ

192 Highland Blvd., Brooklyn 7, N. Y.

KARIO LEIDINIAI

gaunami tiesiai iš KARIO Redakcijos, arba pas platintojus:

1. **H. Sienkevičius, KRYŽIUOČIAI**, istorinis romanas, 3 tomai, kiekvienas po $3.50 (Nuolatiniai "Kario" skaitytojai gauna visus tris tomus tiesiai iš "Kario" tik už $8.00).

2. **Prof. V. Biržiška, PRAEITIES PABIROS**, rinkinys straipsnių iš Lietuvos istorijos — $6.50 (stambi, iliustruota ir įrišta knyga)

3. **O. Urbonas, 1410 METŲ KARAS IR ŽALGIRIO MŪŠIS**. Studija su smulkiom mūšio schemom ir daugybe paveikslų — $3.00.

Laisvoji Lietuva

Prenumerata:

Metams $5.50
Pusei metų $2.50
Atsk. Nr. ..... 10¢

Adresas:

911 W. 32nd ST., CHICAGO 8, ILL.

Dar šiais metais numatoma išleisti knygą

ANTRASIS PASAULINIS KARAS

Knyga virš 300 pusl., kietais viršeliais, iliustruota retesnėmis nuotraukomis bei svarbesnėmis schemomis. Knygos turinį peržiūrėjo gen. St. Raštikis.

Kad palengvinus šios knygos išleidimą, prašoma ją iš anksto užsiprenumeruoti. Prenumeratorių pavardės tilps toje pačioje knygoje. Pageidaujami garbės prenumeratoriai. Knygos kaina — 4 doleriai. Užsisakoma iki š.m. rugsėjo 30 d. pas jos autorių ir leidėją — J. Vaičeliūnas, 195 Drinkwater Street, Sudbury, Ont., Canada.

SKAITYKITE

DIRVA ★★★ THE FIELD

nuo 1960 metų einančią tris kartus per savaitę • Turinčią visuose pasaulio kraštuose savo bendradarbius • Tai geriausiai informuotas ir lietuviško gyvenimo vaizdais iliustruotas laikraštis • Metams kaštuoja tik $10.00. Rašykite —

DIRVA

6907 Superior Ave., Cleveland 3, Ohio

DARBININKAS

910 Willoughby Ave., Brooklyn 21, N. Y.

Išeina du kartu per savaitę

Naujiems skaitytojams duodamas

DIDELIS PAPIGINIMAS

Iki šių metų pabaigos — $1.00

Šiems ir 1961 metams — $5.00

Prenumerata JAV ir užsienyje: Metams — $6.00, pusmečiui — $3.00, atsk. nr. — 60¢. Skelbimai pagal susitarimą. Pinigus siųsti šiuo adresu:

L. BILERIS, % KARYS.
916 Willoughby Ave.,
Brooklyn 21, N.Y., U.S.A.

Keisdami adresą nedelsdami pranešk kite KARIUI, pažymėdami naująjį ir senąjį adresą.

•

Rankraščiai redakcijoje nesaugomi.

Įvairių autorių straipsniai skelbiami KARYJE nevisada reiškia redakcijos ar leidėjų nuomonę.

KARYS išleidžiamas kiekvieno mėnesio pradžioje. Jam skiriami straipsniai turi pasiekti redakciją dvi savaites prieš išleidimą.